

ODAMEES

Nr. 2 (35) / 1928

V AASTAKÄIK

ENSV
Kõiklik Avalik
Raamatukogu

SP. 1907

- 1) „ODAMEES“ on esimene ja ainus ajakiri Eestis, mis siult ja välimuselt võistelda võib paremate väljamaa ajakirjadega.
- 2) „ODAMEES“ on ainus soliid rahvalik ajakiri Eestis, mis ei aja taga äärmusi, vaid on huvitav ja loetav nii noorele kui vanale, nii linna- kui maaelanikule, nii haritlasele kui lihtsamalegi töölisele.
- 3) „ODAMEHE“ sisu on väärtuslik ega vanane, mida võimaldab suurem hääde kaastöölise kogu kui on ühelgi teisel Eesti ajakirjal.
- 4) „ODAMEES“ on kõige pildirikkam ajakiri Eestis, 1627 pilti seni ilmud «Odamehe» 1170-l leheküljel.
- 5) „ODAMEES“ on võrdlemisi kõige odavam ajakiri Eestis, arvesse võttes tema suurust, sisu väärtust ja lugemismaterjali huvitavust.
- 6) „ODAMEES“ ei tohi puududa üheski majas, ühelgi laual, üheski raamatukogus. Tellitagu «Odamees» käesoleva aasta pääle, os- tetagu endiseid väärtuslikke aastakäikusid!
- 7) „ODAMEHE“ reklaam on võistluseta, sest ajakirja jää- dava väärtuse ja nägusa välimuse tõttu hoitakse numbrid alles, jäävad aas- tate viisi kestvaks lauakaunistuseks ja paremaks ajaviiteks, nii et tema kuu- lutustel võrdlemata suurem mõju on kui harilikel ajalehekuulutustel.

Käesoleva „Odamehe“ numbri

SISU

Manifest kõigile Eestimaa rahvastele.
 Kümme aastat.
 Rootsiaegne Rakvere. O. Liiv.
 Tartu nõiad. M. J. Eisen.
 Heinrich Zille. J. Pert.
 Heinrich Zille jutustab. Kunstniku mälestusi.
 Sõduri poeg. J. L. Runeberg, tõlk. E. Raudsepp.
 Hakri Iiro palkab ennast sõamehest. Hj. Nor-
 mo, tõlk. Mg.
 Sextus Propertius.
 Kaks armastuslaulu. Propertius, tõlk. H. Vis-
 napuu.
 „Lendav Hollandlane“. Romaan. M. Reid.
 Kolm öde. J. W. Jannsen.
 Christian Morgenstern.
 Kolm Chr. Morgensterni luuletust. Tõlkind
 J. Semper
 Isikuloolisi mälestusi. A. Jürgenstein.
 Isikuloolisi anekdoote.
 Najatilgad nukra meelega vastu. J. W. Jannsen.
 Arvustusi jne.

*

Kaanel: A. Edelfelt: Sven Tuuva, vahva sõjamees.

Eelmise „Odamehe“ numbri

SISU

Jõulu- ja uusaasta number — nr. 1 (34)

Rahu maa pääl. J. Järve.
 Arkamisaja jõulud Eesti talutares. Mälestusi.
 A. Jürgenstein.
 Kaputsiinlase jutlus. Fr. Schiller, tõlk. A. Oras.
 Arnold Böcklin. 16. X. 1827 — 16. I. 1901. 6 pil-
 diga. J. Pert.
 Invictus. W. E. Henley, tõlk. A. Oras.
 Jõulujutt. J. Pert.
 Sirgasmäe omad jõulupuud otsimas. O. Luts.
 Jõululaul. Inglise rahvaviisid. Tõlk. A. Oras.
 „Lendav Hollandlane“. Romaan (Albus). M. Reid.
 A. Kitzbergi käekirja näide.
 Tasala Vilks sövvab võedu. Jutt. Hj. Nortamo,
 tõlk. Mg.
 Mõtteid keelest ja keeleuuenendusest. J. Aavik.
 Soome üliõpilaste lemmiklaul. Noodiga. Tõlk.
 J. Kangilaski.
 Eesti riigi elu ja olu ühe Balti mamsli val-
 gustusel. Fõljeton. O. Luts.
 Isikuloolisi anekdoote.

Hind 50 senti.

Saada raamatukauplustest. Otse talitusest telli-
 jatele („Odamees“, Tartu, postk. 51) saadetakse
 50 snt. postmarkide vastu välja.

Rakvere Ühispank

Rakveres, Lai tän. 17, omas majas, teisel korral
Telefonid: Juhatus 110 / Üldine 164

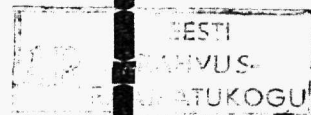
Virumaa suurem ja vanem ühistegeline rahaasutus

Kodus seisev raha

ei kannu mingisugust protsenti, võib varastele saagiks langeda,
võib tuleõnnetuse puhul hukka saada

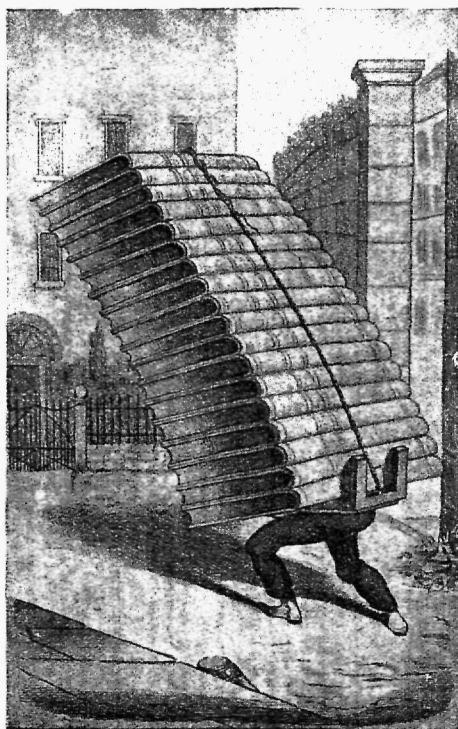
Sellepärast kõik raha RAKVERE ÜHISPANKA hoiule, kus maksetakse jooksva arvel 6⁰/₀ tähtajalisel arvel kuni 9⁰/₀, ja kust tarbekorral raha igal ajal kätte saab

*Ühispank annab laenu igasugusel kujul ja kindlustusel
Ühispank toimetab kõiki panga operatsioone*

V. a.

raamatukogude juhatajad!

Kuna viimasel ajal on ilmud rohkesti uusi väärtuslikke raamatuid, nõuavad neid raamatukogude lugejad. Sellepärast tuleb teil neid ka lugejatele anda!

Ärge vaevake end mitmest kohast tellimisega, kui meie kaudu **kõiki** uudisteoseid kui ka veel üldse müügilolevaid raamatuid saada võite.

Soovikorral saadame uemate väljaannete **nimekirju**, ning seame asjatundlikul kaasabil kogusid kokku. Soovitame kogude **rakendustarveid**.

Kõidame raamatuid tugevasti ja võislemata hinnaga.

Raamatukogudele kõige **kõrgem hinnaalandus**.

Järelepärimiste pääle teata me raamatute hindasid

Raamatute hinna ette kättesaamise puhul saadame raamatukogudele ja eraisikutele **omal kulul** välja. Lunasaadetis läheks eeskätt väikese tellimise puhul kulukaks.

Saatke aegsasti nimesiikud sisse, lisades juure vajalikke andmeid. Tellimiste täitmine korralik ja kiire.

Arvesse võttes raskusi, mis on eeskätt maal asuvate raamatukogude korraldajatel uemate ja paremate raamatute kohta ülevaate saamisel ja nende muresemisel, jääme lootma, et kõige päält **Viru- ja Järvamaa** raamatukogude tegelased lahkesti meie poole pööravad.

Austusega

„M. Saar’e“ raamatukauplus

(end. JOH. SARAP)

RAKVERES, Pikk tän. 13 (end. Harju Panga ruumides)

Kolmas Tartu Laenu- & Hoiu-Ühisus

Tartus, Suurturg nr. 8 — Tel. nr. 99.

Avatud igal äripäeval kella 10—2.

Ühisus on asutatud 1913. aastal ja kuulub vanemate Eesti ühistegeliste rahaasutuste hulka.

Ühisus võtab raha hoiule

kuude, päevade ja mitmesuguste tähtaegade pääle; soovi pääle kuldkrooni alusel.

::: Hoiusummade eest maksetakse ajakohaselt kõrgendatud protsenti. :::

Ühisus annab laenusid

obligatsioonide, väärtpaberite ja vekslite kindlustusel ja käemeeste vastutusel.

Ühisus võtab veokirjade, vekslite ja tshekkide järele rahanõudmisi oma pääle ja saadab raha igasse kodumaa linna, alevisse ja kohta, kus ühistegelised asutused asuvad.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Pildileht „Odamees“

on oma huvitava ja mitmekesise ja väärtusliku sisu tõttu saand loetavamaks ja armastatavamaks ajakirjaks Eestis. Et vahepeäl ajakirja „Odamehe“ ilmumine mitmesugustel põhjustel katkestatud oli, ja meie lugejaskonnal vääriline ajakiri puudus, moodustus ajakirja sõpradest kogu ajakirja „Odamehe“ edaspidiseks väljaandmiseks.

1928. a. pääle ilmub ajakiri „Odamees“ uuel väljaandel, kuid endisel toimetusel, jätkates omi laiemas lugejaskonnas tõsist hindamist leidnud traditsioone.

Meie kaastöölise ringkond on suurem ja mitmekesisem kui ühelgi teisel ajakirjal Eestis. Selle tõttu on meil võimalik oma lugejaile anda seda kõige paremat.

Sisult muutub ajakiri võimalikult elavamaks ja mitmekesisemaks. Avame uusi osakonde, millisenä juba esineb. „Isikuloolisi anekdoote“.

Erilist rõhku tahame panna pildirohkusele, milleks oleme kokkuleppeid sõlmind väljamaa ajakirjadega.

1928. a. ilmub „Odamehes“ Mayne Reid'i suur, põnev romaan „Lendav Hollandlane“. Sama autori romaani „Pääta ratsaniku“ järele, mis varem meie ajakirjas ilmund, võivad lugejad juba aimata meie uue romaani ülipõnevust.

Uuest aastast alates ilmub „Odamees“ korralikult kord kuus.

„Odamehe“ tellimishind on 1928. aastal

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrt) — 5 kr.

$\frac{1}{2}$ aastas (6 „) — 2 kr. 75 s.

Üksiku numbri hind 50 snt.

Tellimise aadress: Tartu, Ajakiri „Odamees“.

Tellimisi võtavad ühtlasi vastu kõik Eesti Vabariigi postkontorid ja suuremad raamatukauplused.

ODAMEES

Manifest kõigile Eestimaa rahwastele.

Eesti rahwas ei ole aastajabade jooksul kootanud tungi iseseiswuse järele. Põlwest põlme on temas kehtinud salajane lootus, et hoolimata pimedast orjast ja wõraste rahwaste wägivald-walitsusest weel kord Eestis aeg tuleb, mil „kõik piirud kahel otjal lausa lööwad lõkendama“ ja et „kord Kalew koju jõuab oma lastel õnne taama“.

Nüüd on tee aeg käes.

Ennekuulmata rahwaste heitlus on Wene tsaaririigi pehastanud alustoeid põhjani purustanud. Me Sarmatla legendiku kalutab end häwitaw korraldagebus, ähwardades oma alla mätta kõiki rahwaid, kes enpise Wene riigi piirides eluwad. Lääne poolt lähenewad Saksimaa wõldukad wäed, et Wenemaa püüandusest omale oja nõuda ja kõige pealt just Balti mere rannamaid oma alla wõtta.

Sel saatuslikul tunnil on Eesti Maapäew kuni maa ja rahwa seaduslik esitaja, ühemeelsele wõlusele jõudes rahwawalitsuse asusel seiswate Eesti poliitiliste parteidega ja organisatsioonidega, loetades rahwaste enefemääramise õiguse peale, tarwilikuks tunnistanud, Eesti maa ja rahwa saatusse määramiseks järgmist otustawatd sam-me astuda:

Eestimaa

tema ajaloolistes ja etnograafilistes piirides, kuulutatakse tänasest peale

iseseiswaks demokraatlikuks wabariigiks.

Iseseiswast Eesti wabariigi piiridesse kuulud: Harjumaa, Läänemaa, Järwamaa, Wiru-maa ühes Narwa linna ja tema ümbruskonnaga, Tartumaa, Wõrumaa, Wiljandimaa ja Pärnu-maa ühes Lääne mere saartega — Saare-, Hiu- ja Ruhumaa ja telstega, kus Eesti rahwas juures enamuses poliitilist otumas. Wabariigi piiride lõpuliik kindlaksmääramine Lätimaa ja Wene riigi piirijärsstes maakohtades sünnib rahwahääl-etamise teel, kui praegune ismasõda lõppenud.

Eestlähendatud maakohtades on ainamaks kõrgemaaks ja korraldawaks wõimuks Eesti Maapäewa poolt loodud rahwawõim Eestimaa Väestulise Komitee näol.

Kõigi naabririikide ja rahwaste wastu tahab Eesti wabariik käteliiku poliitilist erapooletust pibada, ja loodab ühtlasi kindlaste, et kenna erapooletus nende poolt niisama ka täieliku erapooletusega wastatakse.

Eesti sõjawägi wähendatakse selle määran, mis isemise korra alalhoidmiseks tarwilik. Eesti sõjamehed, kes Wene wägedes teeniwad, kutsutakse koju ja demobiliseeritakse.

Kuni Eesti Usutaw Kogu, kes üleilbilise, otsekoheise, salajase ja proportsionalise hääl-

tamise põhjal kokku astub, maa walitsemise korra lõpuliik kindlaks määrab, jääb kõik walitsemise ja seaduseandmise wõim Eesti Maapäewa ja selle poolt loodud Eesti Riigise Wajituse kätte, kes oma tegevuses järgmiste juhtmõtete järele peab käima:

1. Kõik Eesti wabariigi kodanikud, usu, rahwuse ja poliitilise ümawaate peale waatamata, leiawad ühtlasi kaitset wabariigi seaduste ja kohtute ees.

2. Wabariigi piirides elawate rahwuslaste wägemustele, wenelestele, sakslastele, rootslastele, juutidele ja teistele kindlustatakse nende rahwuskultuurilise au-tonomia õigused.

3. Kõik kodanikuwabadused, sõnatriiki, usu-, koosolekute-, ühifuste-, liitude- ja streikiwabadused, niisama liiku ja kodu-kolbe puutumatus peawad kogu Eesti riigi piirides wääramata maksma seaduste alusel, mida walitsus wiibimata peab wälja töötama.

4. Riigise walitsuse tehtakse ülesandeks wiibimata kohtuastutusi sisse seada kodaniku-kude julgeoleku kaitseks. Kõik poliitilised wangid tulewad otsekohe wabastada.

5. Linna- ja maakonna- ja wallaoma-walitsuse astutused kutsutakse wiibimata oma wägivaldselt katkestatud tööd jatkama.

6. Omawalitsuse all sefew rahwami-lits tuleb awawiku korra alalhoidmiseks otsekohe elusse kutsuda, niisama ka kodanikkude enefekaitse organisatsioonid linnades ja maak.

7. Riigise walitsuse tehtakse ülesandeks wiibimata seaduse-eelndu wälja töötada maaküsimuse, tööstiseküsimuse, tootlus-asjanduse ja rahaasjanduse küsimuste lahendamiseks lalalistel demokraatlistel alustel.

Eestil Sa leiab lootusriikka tulewiku tä-wel, kus ja wabalt ja iseseiswast oma saatus-wõid määrata ja juhtida! Asu ehitama oma kodu, kus kord ja õigus walitseks, et olla wäeriliseks liikmeks kulturarahwaste peres! Kõik kodumaa pojad ja tütreid, ühinegem kui üks mees kodumaa ehitamise pühhas tööl! Meie esiwane-mate higi ja weri, mis selle maa eest walatud, nõuab seba, meie järeltulewad põlmed kohusta-wad meid selleks.

Su üle Jumal wawagu
Ja wõtku rohkest õnnista,
Mis ilal ette wõtad ja,
Mu kallid isamaal!

**Elagu iseseisew demokraatline Eesti
wabariigi!**

Elagu rahwaste rahu!

**Eesti Maapäewa Wanemate
Kõutogu.**

24. weebr. 1918 a.

Eesti iseseiswuse kuulutamise manifest

Kümme aastat

1918—1928

Üks meie rahvajuhtidest jutustab oma mälestustes, kuidas ta 1918. a. lõpul välismaal kuulda saades, et Eesti on vabaks saand, kohe teele on asund kodu poole. Kuni Helsingini on sõit õnnelikult läind. Sää! selgund, et edasipääs on võimata. Puudus korralik laevaühendus. Merel sõit oli hädaohtlik. Miinid, sügisene torm, vaenlane — kõik need ähvardasid üle lahe sõitjat. Viimaks leiti võidetava tasu eest merimees, kes nõus oli kõikide hädaohtude kiuste võtma ette kardetava teekonna. Õhtul asuti teele, mõne tunniga pidid nad jõudma sihile — vabastatud Kalevi linna sadamasse. Saabus öö, pime ja tormine. Abitult vintsles laev tormisel merel, möödusid tunnid, kuid ei jõutud ikka veel eesmärgile. Selgus, et laev oli eksind teelt, õige sihi kaotand. Tuul vingus, torm hulus, mässav meri kandis oma lainetel väikest laeva tundmata sihi poole. Sää! vilkus viimaks ööpimeduses tuli. Laev jõudis väiksele kaljusaarele. Sää! kuulevad nad, et nende tee on tulnud kõige hädaohtlikumast kohast üle, — läbi ähvardavate miiniväljade. Siin näidatakse aga kätte õige siht ja laev randub pea Tallinna sadamasillal.

* * *

Nii on Eesti rahva elulaev teed otsind vabaduse ja õnne kodumaale. Aastasadu on valitsend pime sügisöö, tihti on tee viind üle hädaohtude, sageli sihidki kadund silmade eest, kapteni on mõnikord puudund, või on eksind ära teelt.

Agasää! on vahetevahel vilkund mõni tuli, kaljusaared on kerkind merepõhjust ja oma tipul kannud kaugelepaistvat tuletorni, suure rõõmusõnumi kuulutajat sihi kaotand lainetes tormi käes heitlevale laevale.

Kord helkis see tuli Leola kantsi kohal, kord vilkus ta Tasuja tõrvikus. Siis kustusid tuled, laev heitles endiselt pimedal ööl, agas laevniku hinge täitis lootus, et ehk paistab jälle kord tuletorni rõõmustav helk. Ja tõepoolest: otsekui mere sügavusest kerkisid kaljusaared kaugeleloivat tuletornidega. Üksteise järele tõusevad tõrviku hoidjad. Sää! tuleb Kreutzwald, Koidula, C. R. Jakobson, ja paljud teised. Nad saavad kui tuletorni helgiheitjateks. Laial lainetaval rahvaste merel ööpimeduses tormidega võitlev Eesti rahva elulaev juhhib oma sõudu nende tulede poole, kuni viimaks sadamasse jõuab iseseisvuse ja vabaduse maale.

* * *

Ta jõudis koju — koduigatseja, tulija võõrsilt. Aga hakatakse juba unustama, kuidas oli tulek. Võlgneme palju oma tõu tüsedusele, vastupidavusele, sitkusele. Kangelasmeelt oli tarvis võitlustes Narva, Võru, Petseri, Võnnu all ja mujal. Teatud piirini on igauks oma õnne sepp. Ka rahvas! Harva ollakse aga õnnelaps.

Ei või salata: õnn oli meiega! Saatuse oli armuline, et ei hukkund kojutõttav rahva elulaev tormisel merel, mis miinidega täidetud. Kui sageli rippus terve meie rahva saatuse, terve meie võitluse edaspidine käik mõnest üksikust väikesest tegurist, oli olukordi, kus ühe ainsa mehe vaprus andis otsustava pöörde lahingus, millest olenes terve edaspidine võitluse käik.

* * *

Kümme aastat on kestnud aeg, «kus kõik piirud kahel otsal» lausa lõkendama lüüa on võind. On põhjust rõõmu tunda nii paljude edusammude puhul. Meie rahvas on näidata võind, kuivõrd on tema iseseisvus õigustatud.

Tagasi vaadates möödund kümneaastasele riigi rajamise ja ülesehitamise tööle, näeme omi tugevaid, aga ka nõrku külgi. Puudusi on palju, hädaohtusid küllalt. Nii mõnigi meie hulgast on suutnud selle kümne aasta jooksul palju kaotada oma endisest entusiasmist, mis valitses siis, kui olime veel teel kodu poole. Palju peetumusi on toond möödund aastad siin ja sää! Meie ühiskondlikku ja poliitilist elu ei juhi mitte alati aateline mõtlemisviis. Omakasu ja jäme egoism istub tihti troonil. Kadestades mälestame neid hiljutisi aegu, kus üldsuse areenil julgesid ja tahtsid tegutseda ainult idealistlikud jõud. Siis ei toond maiseid tulusid politiseerimine ega seltskondlik tegevus. Nüüd on ajad muutund. Sellest on kahju, kuid selles ei tarvitse hakata nägema fingimata paratamatust. Pööre peab sündima. Ei puudu meil küll nende hulk, kelle püüded puhtad ja sihid õiged. Nende arv peab kasvama. Terve rahvas kui niisugune peab end leidma, vabastama allakiskuvatest jõududest.

Muidugi on tähtis ja tarvilik kindlustada end kõikide võimalikkude vahenditega. Majandus, teadus, kunst — kultuur — need on sambad, millele tugeneda võib iseseisvus, kuid ainult sambad. Ükski samm ei seisa ise ega kannal midagi kui ta rajatud ei ole alusele, mis ei vaju. Selleks aluseks on täiuslik inimene, arenendvaimu ja keha poolest. Aateline kultuurinimene — see olgu meie tuleviku kõrgem siht!

Rootsiaegne Rakvere

„Odamehele“ kirjutand mag. O. Liiv

Rakvere fogti pitsat

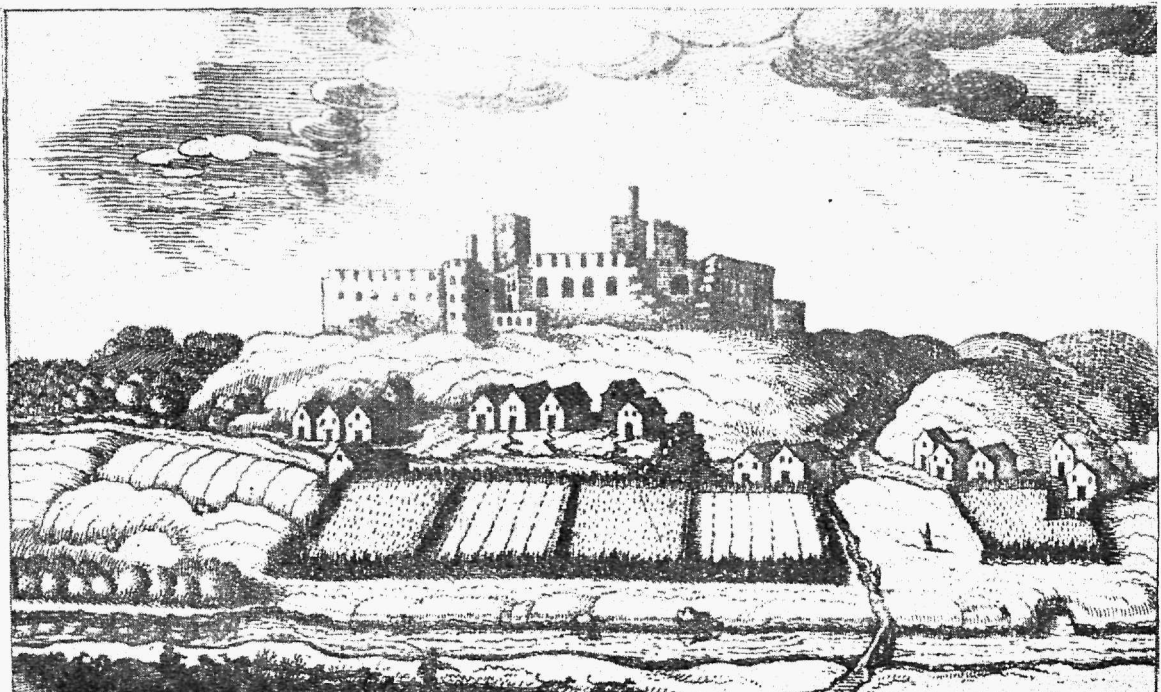
Keskaegse Rakvere kohta on jäänd meile võrdlemisi vähe mälestusi. Kirjalikud teated koonduvad ainult üksikutesse vähestesse üritustesse ja ajaraamatutesse, ja Rakvere linna arhiiv ei saa meid ses suhtes ka kuigi palju aidata. Enam materjali leiduks juba Tallinna linna arhiivis, mis asjaolu tuleks tähele panna Rakvere ajaloo huvitatuil. Kindel on aga, et taani ajal Rakvere õieti ainult lossist, kui mitte lugeda väikest asundust tema külje all, koostus. Alles Ordu ajal (Rakveres 1343—1559) al-

gab linn jõudsamalt kasvama. Rakvere kujundas seeaeg erilise foogtkonna keskpunkti. Ordu ajal tunneme Rakveres viibind olevat 22 ordufoogti, kes asusid mäel lossis. Loss, nelinurkne ehitis lõunatiival asuva kahe kõrge nurktorniga ja nendega liituvat õigenurkse eeskindlustusega (mille pääväravat ta kirdeurgas kaitses veel lai pool-ümmargune torn), sirgus tugevana mäel ja jättis oma lähemasse ümbrusse kindla, vaenulistele rünnakutele nagu lukustatud ala. Sellel ajal tekkiski võrdlemisi suur linnake, kuna tema kasvu oluliselt aitas suurendada Tallinna-Narva (-Vene) kaubatee läbimine siit. Tõendisi Rakvere „hiilguse-ajast“ annab kronist-kaasaeglane Balthasar Russow, kes on näind selle ajajärgu lõppu. Vana-Rakvere suuruse aeg kadus Vene-Liivi

sõjaga; 1558. a. vallutasid venelased Virumaa, ja Rakvere jäi võõra võimu alla kuni kuulsusrikas väejuht Pontus de la Gardie 1581. a. ta Rootsile allutas. Kuid saavutus ei olnud veel püsiv. 1602. a. haaravad poolakad Rakvere oma võimusse ja alles 1605 suudavad rootslased selle tagasi võita. Neilvaenutemiste ajal hävis Rakvere, sest juba venelased tegid ta peaaegu maatas. Teame aga sama Russowi kirjeldusest, et siin varem aset oli leidnud küllus ning sellest tingitud kõrkus ning upsakus kodanikkude seas. Vana-Rakvere asenes hoopis laialdasemal alal, kui see linn, mis siia Vene valitsuse aegu tekib. Vana-Rakvere eelpunktideks olid sadamad Mahu ja kindlustatud Toolse; linna kaupmeeste ettevõtlikkus ulatus Narva, Tallinna, Tartu ja mujalegi. Linnas asusid kaunis raekoda, kolm kirikut, klooster, muud vajalised asutised ning rohkesti elumaju. Et kõigi selle hävumine õieti põhjalik olema pidi, tõendab asjaolu, et hiljem Rootsi ajal linna kodanikud enam oma endiseid eesõigusi millegiga tõendada ei saand — ei ühtki vastavat kirja polnud nende käes. Kuna loss oli sõja aegu juba kannatand ja kuna hilisemal Rootsi ajal uued sõjapidamisviisid nõudsid uusi kaitseehitisi kindlustustele, nagu seda hiljem Tallinna ja Narva juures märkame, ei kohandatud Rakvere lossi Rootsi

Rakvere linna pitsat

Rakvere aastal 1615

„Acht Bilder“, Wassermann

võimude poolt enam tõsisemaks kindluseks ning ta jäeti nagu saatuse hoolde. Juba 1615. a. paigu näeme Rakvere lossi- ja linna kujutiselt, et lossi üks nurkosa on varemets. Sarnane lossi hooletusse jätmine loomulikult avaldas ka vastavat mõju linnale. Nii siis kujunes juba XVII sajandi algul ja jääb edaspidigi maksvaks olukord kohapääl, et aeg ei ole soodne Rakvere arenemisele. Kaubandust halvast üldine kaubanduselu teatud soigumine, mis ilmses pea kõigis Balti linnus Rootsjaja I-l poolel, eriti aga väiksemates, kelle saatusest kroonu palju ei hoolind. Nii on seletatav ka olukord, et Rakvere Paidele ja Haapsalule sarnaselt saab mõne mõisniku omanduseks. Nimelt antakse Rakvere maa-ala koos linnaga 1618. a. Hollandi saadik vabahärra Reinhold von Brederodele kuningas Gustav II Adolphi poolt; Brederode teened seisid tema vahelsobitustes Vene-Rootsi rahuks, mis tehtigi Stolbovas a. 1617. Brederode kätte minek toob linnale ta iseseisva tulunduse ja olude juhtimise kaotuse. Ta kaotab kõik oma endised valimis- ja kohtupidamisõigused ja langeb mõisniku meelevalla alla. Olles mõisniku eraomanduseks, pidi linn tasuma omanikule makse ja täitma selle mitmesuguseid korraldusi. On ilmne, et Brederode pole katsund linnale tema loomulikuks arenemiseks avaramaid võimalusi anda, ta pole selle tähtsusest, linnalt saadavast võimalikust kasust talle enesele vist mitte õigel määral arusaand. Teda huvitab nähtavasti palju enam ta uue, sõdade läbi elanikkudetaks muutund maa-ala koloniseerimine põllundusega tegeleva rahvastikuga, ja maaviljeluse-toodetest saadav näiliselt kindlam kasu. Sellepärast toob ta puuduva elanikkonna asemele Hollandist kolmel laeval talupoegi (a. 1621). Hiljem kuuleme aga, et see hollandi asustus siiski püsiv pole, kaebusi esitab vaenulikkude sõdurite ja muude seeaeg valitsevate raskete olusuhete vastu ning hiljem jälle omale maale tagasi läheb. Nagu juba varem mainitud, ei harrastand Brederode omaaegse linna kodanikkude kasudepoliitikat ja linna olemasolu ise muutub seeaeg täiesti problemaatiliseks, kuna ta oma õiguste suhtes ei vasta linna mõistetele. Valitseva ebanormaalse olukorra pärast on püütudki vast rakverlaste poolt mitmel korral abi otsida Rootsi võimudelt, kuid see on tagajärjetuks osutund nii varem nimetatud põhjusel, kui ka võib-olla mitte küllalt energilise väljaastumise tõttu. Kui a. 1669 Rakvere loss ja linn lähevad ostu teel Brederode sugukonnalt Tiesenhausenite kätte, jääb linna olukord endiseks.

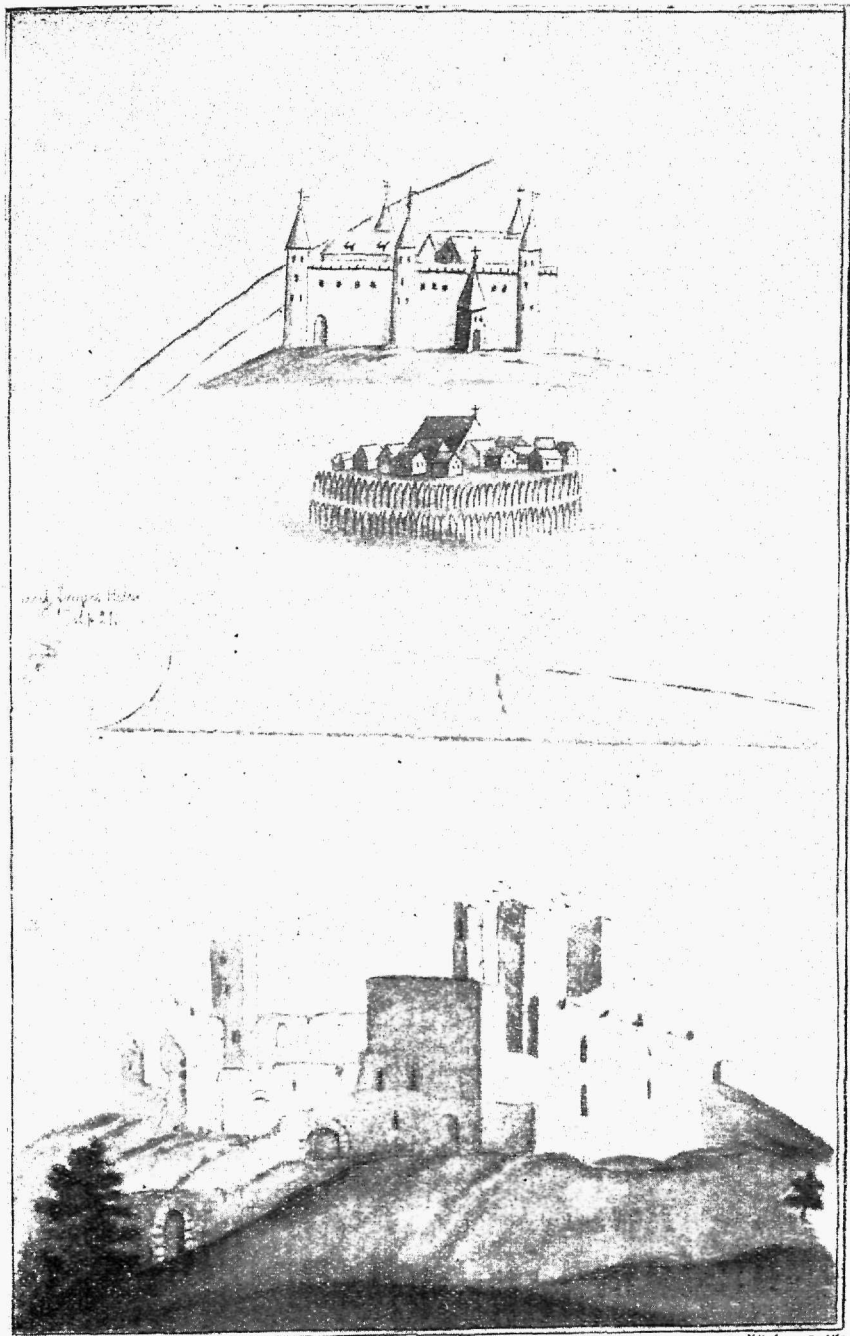
Meile on huvitav saada üksikasjalisem pilt Rakvere linna olukorrast Rootsi ajal. See on võimaldatud mõne Rootsi aja lõpult päritoleva dokumendi kaudu. Esimene neist oleks 46 küsimust Rootsi asehäldur M. von Porteni poolt Rakvere saadik Frantz Hinrich Sendenhorstile 8. okt. 1690 koos Sendenhorsti vastustega, milline dokument asub Tallinna linna arhiivis. Sendenhorsti vastused tunduvad teatud määral erapoolikutena maaomanik Tiesenhauseni

kasuks. Nähtavasti on Rakvere linnakese saadikut juhtind kartus äratada ebameeldivate vastustega mõisniku poolt surveabinõude tarvituselevõttu linnakese või ta üksikute elanikkude vastu. Siiski selgub neist vastustest ilmselt olusuhe, milles Rakvere viibis. Näeme, et kroonu poolt linna elanikkudelt mingit tolliraha ega makse nõutud pole: maksude-asjus leppivat nad kokku ise maaomanikuga. Nii siis, linnakodaniku määrab ära mõisnik, sest rakverlastel, vaatamata nendel puuduva linna-omavalitsusele, on säilund ikkagi iseteadev soov linnakodanikkudena koheldud saada. Samuti selgub, et linnas asub 25—30 kodanikku, millejuures käsitöölisi teisiti kodanikuks ei võeta, kui juhul, mil neil on näidata ette Tallinnas väljaantud tõestused nende ameti-õskuse kohta. Kohut peab „linna kodanikkudele“ omanik ise või tema nimel oman, mis puhul neid mõisa kutsutakse. Kirikuõpetajale tasub iga kaupmees 1 riigitaalri, iga käsitöölise 1/2 riigitaalrit. Linnas asub ka oma postmeister, kellel lugupeetud koht teiste kodanikkude seas. Kodanikel pole üldse põllu- ega heinamaad. Maad võivad nad rentida kokkulepitava tasu eest mõisnikult. Ainult karjamaa on ühine ja maksuta tervele linnale.

Rakvere kaubandus koostus sel ajal väikeulatuslikult kaubitsemisest rauaga, soolaga, kaladega ja muu kaubaga, mida talunikud vajasid. Müügi-kaupa muretsetakse enamasti Tallinnast. Ümberkaudetelt talunikkudelt ostetakse sisse, päämiselt edasitranpoteerimiseks Tallinna ja Mahhu, vilja, lina ning kanepit, kohapääl sel ajal mingit väljaveotollit ei ole. Nii moodustas Rakvere kaubandus ainult sisemaise kaubanduse, välismaalinnadega keelatakse talle kaubitsemine juba kindlalt ära Rootsi kuningas Karl XI ettekirjutuses 1695. a., kus ühtlasi reguleeritakse olemasolev Rakvere kaubandus ainult kolmesuunaliseks: Tallinna (millega Rakverel üldse elavaim ühendus oli), Tartu ja Narva. Kuna sel ajal mõisate reduktsiooni tagajärjel Rakvere ala kroonule kuulus, hoolitseb ettekirjutus ka muude asjade eest. Sõjaväe ja kaitseküsimuse eest eriti hooltkandev Karl XI leiab Rakvere kui linna olemasolu põhjendatud olevat sellega, et linn tarbekorral on kasutatav miilitsaväele korterikohana. Näeme ka, et kroonu alla kuulumise tõttu maksavad rakverlased põhimaksu ja kontributsioone, ühtlasi muretsetakse politseikorra sisseseadmise ja kodanikkude endi kulul koolimaja ehitamise eest. A. 1699 kohtame tegutsevat kuningliku foogtikohut, mis asutatud tõenäilikult juba mõni aasta varem. Kohtu võimkonda kuulus tarbekorral ka linna kodanikkude kokkukutsumine.

Kolmas dokument, mis meile kujuka pildi Rakverest Rootsjaja lõpul annab, on pärit 1699. a. ja moodustab nimestik-protokolli Rakvere elanikkude ja nende varandusliku seisuga üle, mis vajalik oli kuninga poolt määratud erakordse kontributsiooni võtmise puhul kogutavate andmete jaoks, et maks õiglasemalt jaguneks. Teadete andmisel varandusliku seisuga üle ei võidud kaugele kõrvale kalduda tõelisest olukorrast, sest vähese kodanikkude-arvu juures pidi tuntama üksikute seisukorda võrdlemisi täpselt. Selletõttu pakub dokument suurt huvi linna majanduslikkude olusuhete vaatluseks. Näeme, et linna kodanikkude aineline seisukord on võrdlemisi rahuloldav, kusjuures mõned päris suurte kapitalide omanikud. Linnas asub 57 kodanikku. Kui kokku arvata nimestikus esinevaid täisealisi isikuid, saame neid 299 (144 m. ja 155 n.). Kui juurde lisada veel alaealised lapsed ja mõned

Üksikasjalisem ajalooline ülevaade Rakvere lossi ja linna kui ka teiste Virumaa losside üle ühes hulga piltidega ilmus „Odamehe“ 1924. a. nr. 1(15). Saada raamatukauplustest ja tellides otse talitusest. — Hind 40 snt.

Ruinen von Wefenberg.

Lehekülj Võnnu pastori Ed. Körberi käsikirjast

(„Vaterl. Merkwürdigkeiten“ V, a. 1803). Ülemise osa pildist on ta kopeerind Brotze järele Jürgen Helms'i kroonikast, siis oleks see vanimaid pilte Rakverest. Helms'i kroonika on lõpetatud 22. juunil 1643. a. Kroonika originaal on hukkund a. 1791 tulikahjus. Originaalkäsikirja järele on Brotze põhjaliku väljavõtte teind ja pildid kopeerind. Ed. Körberi mainitud käsikiri seisab Op. E. Si kogudes.

Alumine osa pildist — lossivaremed — on Ed. Körberi joonistatud a. 1800.

ametikohuste tõttu või ajutiselt linnas elavad isikud, võib arvata, et Rakveres sel ajal asus umbes 400 in. Nende seas kohtame loomulikult mitmesuguste elukutsetega isikuid. Töökoja-omanikud, kaupmehed, 2 arsti, 2 tisleerit, 4 rätseppa, 2 pagarit, 3 kingseppa, 2 lihunikku, 3 pottseppa, kullaseppi, lihtseppi, müürseppi, koguni 2 tänavasillutajat ja teised esinevad siin. Kui nende kodanikkude seas meie just täie kindlusega ei tea viitada eestlasi, ehkki nende esinemisvõi-

Ajakirja „Odamehe“ esitus Rakveres on M. Saare (end. J. Sarapi) raamatukaupluses (Pikk tän. 13).

Saada meie ajakirja üksikuid numbreid ja endiseid aastakäike.

malus, eriti sellide, sulaste ja õpi-poiste seas, kaunis tõenäolik ja teenivate tüdrukute suhtes täiesti kindlakstehtav on, siis eesti rahvuse seisukohalt pakub huvi 80 isiku nimestik, kes üüri maksmata asuvad üksikute kodanikkude majades ja saunades. Nimede järele otsustades koosneb see hulk peamiselt eestlastest (töö- ja voorimehed kui Pilli Laur, Henni Hans, Sääse Mats ja teised koos perekondadega, linna karjus Rätsepa Madi, kes karjatsemise eest aastas saab 6 riigitaalrit jne.). Üldiselt on märgatav Rakvere elanikkude seas see aeg kaunis suurt eestlaste protsenti. Linna enese siirdumisala iseloomustub meile mõne rootsiaegse (1703. a. valmistatud) kaardi koopia ja visandi, (mis asuvad Riigi Keskarhiivis Tartus ja Teedemin. Tallinnas) kaudu.

Rakvere ei jäänd enam kestva sellisesse väikese alevi olukorda. Juba Põhja Sõja algul on ta sunnitud mitmesuguseid kohustisi Rootsi vägede jaoks kandma. Käsitöölised lahkuvad linnast, vabadikud võetakse sõjaväkke; suurem katasroof tabab linna 1703. a., kus ta pea täielikult hävitatakse vene väesalga poolt, kes mainitud aasta sügisel hirmsa rünnaku korraldab Eesti ja Liivimaal. Sellest hävitusest toibub linn väga pikka, millist viletsat arenemist soodustab linna surutud, mõisniku meelevalla-alune elu. Üheks tõendiseks Rakvere õieti pikaldasest kasvust on teade, et veel 1774. a. paigu tõuseb kodanikkude arv umbes 50 pääle. Ja isegi pääle iseisenumist, s. t. 1783. a. kreisilinnaks muutumist erilise, keisrinna Katariina II poolt annetatud privileegiga, mis kohase aluse löi linna

edaspidisele arenemisele, ei märka me esialgu suuremat muutust. 1794. a. paigu nimetatakse Rakveres asuvas 375 elanikku. Nii näeme, et linna elanikkude arv XVIII sajandi lõpul võrdnes umbkaudu elanikkude arvule siinsamas sada aastat tagasi Iseäralise edu kasuks ei kõnele see suhe. Vast hiljem, XIX sajandil on linn jõudsamini edenema hakkand, kuid selle ajajärgu olude vaatlus ei kuulu enam käesoleva kirjutise raamistikku.

Tartu nõiad

„Odamehele“ kirjutand prof. M. J. Eisen

Nõiausk on uuema ajani ülemaid ja alamaid oma vangis hoidnud. XVIII sajangust pääle on haritlased endid suutnud sellest vabastada, kuna see harimata nurkades enam vähem veel meie ajani kolli teeb.

Vanemal ajal arvati, et nõiad inimestele surma, haigusi ja muid hädasid saadavad ja sellepärast pidas kohus oma ülesandeks nõidu maa päält hävitada.

Kogu Euroopas tõusid nõidade põletamise tuleleegid taeva poole ja umbes 100.000 hinge langes neile ohvriks. Meil Eestis algas nõidade põletamine, nii palju kui teada, XVI sajangu II-l poolel ja kestis u. 100 aastat. Selle aja jooksul viidi kümnete kaupa süüta inimesi tuleriidale. Vähe on neist nõidade põletamistest mälestusmärke järele jäänd; suurema jao dokumente on ajahammas hävitand; harva mäletab rahvasuu veel nõidade põletamist, näiteks Võnnu khlk. Liivimaal näib Poola valitsus olevat edendand nõidade üle kohtupidamist, kuna see Tallinna maal sakslaste ja rootslaste arvesse tuleb panna, kes olid sääi kohtumõistjad. Olgu ometi tähendatud, et nõidade üle kohtupidamise puhul eestlasigi kutsuti muulaste hulka kohtunikudeks asjata ja otsust tegema.

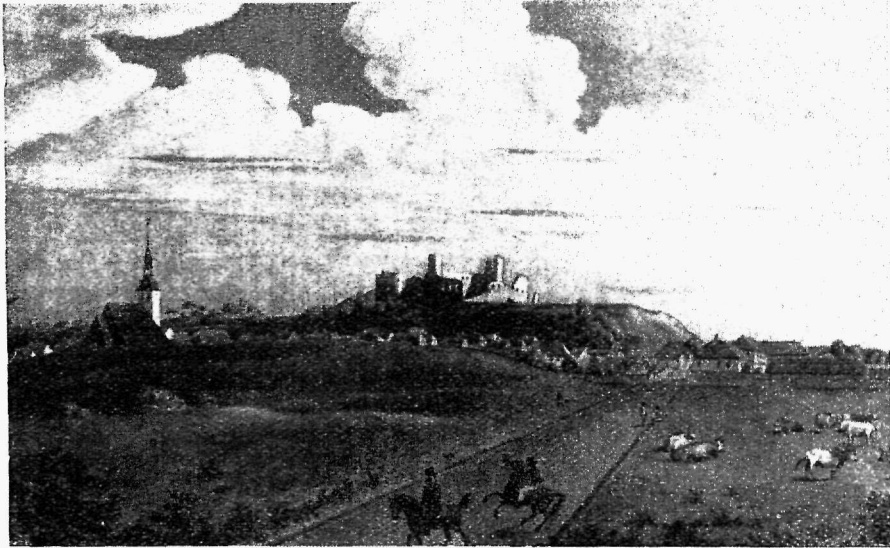
Tartugi pole ilma nõidade põletamiseta läbi saand. Nii palju kui Tartu linna valitsuse protokollidest selgub, algab Tartus nõidade tagakiusamine Poola ajal, mitte just esimestel aastatel, vaid enam neil päevil, mil jesuiitlased oma ülesandeks tegid kõiki Tartu elanikke jälle Rooma kiriku sülle tagasi saata. Esimene nõidade tagakiusamise protokoll, mille prof. Osenbrüggen „Inland“ nr. 7 1848. avaldand, on 22. maist 1608 pärit; sellele protokollile järgneb mitu veel maikuus teistel päevadel kirjutatud protokoll.

Esimesest protokollist selgub, et keegi nõidnaine „Norrika Cathrin“ (Norrika Kadri) Tartu linnavalitsuse kohtu alla nõiduse pärast antud ja et see Kadri Hildebrand Schroi ja Jürgen von Badeni naist, pääle selle veel ühe Ello ja Ebo nõidadena kohtule üles annud. Nimedele järele otsustades tuleb Norrika Kadrit eestlaseks, kaht järgmist aga sakslasteks pidada, viimased kaks jällegi eestlasteks. Kadri on tunnistanud, Schroi naine palund teda hoolitseda, et ta mees

(Schroi) enam teiste naisterahvastega ei teeks tege- mist ja et ta selle ära nõiuks, milleks annud Hildebrandi naine nõiale oma mehe riideid. Kadri nime- tatud süüdlased naised salgavad aga oma süüdi.

Kadrit katsutakse piinamise varal veel enam panna tunnistama, küll tulega ja veega, aga Kadri ei lausu sõnagi, ja teeb nagu oleks ta surnud. Isegi jesuiitlaste paater Johann tuleb appi, aga Kadri vaikib. Hiljemini vaatab timukas Kadri suhu ja tõmbab tal suust poolteistküünrase linase riidetüki välja, millega nõid ennast lämmatada tahtnud. Vist kartis Kadri hirksamata piinamist ja arvas, nagu palju muid piinatavaid, paremaks surra kui põrgupiina kannatada.

Asi pannakse kohtule ette, kohus peab naise süüdlaseks ja mõistab ta teise Moosese raamatu põhjal tulesurma.

Rakvere 1807. aastal, idast
C. v. Ungern-Sternbergi joonistuse jär. a. 1807.

Märkus li- satakse juurde, et kohtuotsus teisel päeval täidetud, seega Kadri tuleriidal ära põleta ud.

Kadri poolt nelja süüdlaseks tunnistanud naisterahva vastu ei ole Tartu kohus nii karm. Kohus ei usu põletatud nõia Kadri süüditusi, vaid tahab ise süü kohta selgusele jõuda.

„Miitesaksa“ naisterahvas Ebo salgab esmalt maha kõik, mida Kadri ta pääle tunnistan-

tand. Teist korda kohtu ette ilmudes ähvardatakse teda piinamisega. Ebo seletab, et ta eland 30 aastat korralikkude inimeste ja 12 a. Visusti mõisas herra Eggersi juures, ja annab tunnistajana üles Jaagu ja vana Hermannit, kes seltsis temaga Visustis eland ja võida tunnistada. et ta midagi paha pole teind.

Pea kutsutakse vana Hermann kohtu ette. Vana Hermann vastab, et ta Ebo nõidusest midagi pole kuulnud ja et see alati ausalt eland.

Lõpuks palub vana Hermann, kohus lasku Ebo pühiks koju. Hermann lubab käemeheks hakata ja veel kaks käemeest tuua, kes selle eest vastavad, et Ebo tarvituse korral jälle kohtusse ilmub; kõik nad teavad, et Ebo nõid ei ole. Isegi timukas Jaan astub Ebo eest välja teda süütaks nimetades, sest kui ta (Jaan) mõne aasta eest Visustis mõned nõiad ära põletand, tõstnud Ebo käed taeva poole ja tänand Jumalat, et niisuguseid kurje inimesi nuheldakse ja nad teenitud palga saavad.

(Järgneb)

Heinrich Zille

70:ne aasta sünnipäeva puhul 1 1858—1928

„Odamehele“ kirjutand J. Pert

Lõbus on pulmi pidada . . .

H. Zille

Käesoleva aasta jaanuari kuul möödus praegusaja erilisema kunstniku Heinrich Zille 70:ne aasta sünnipäev.

Pärit vaesest ümbrusest on tõusnud ta ka vaeste kunstnikuks. Ta on joonistaja-karikaturist, kuid ometi kõneleb ta sellel oma piiratud alal valusamalt, nagu seda ühelt kujutavalt kunstnikult üldse oodata võiks. Ta ei mässutse, ei protesteer, ei esita manifeste, ei lehvita vaeste kunstnikuna tavalist protestilippu ega kuuluta parteilist ideoloogiat (nagu seda teeb näiteks Paul Klee). Zille ainult kujutab elu, või agulielu ümbrust, nagu tema seda näeb, ja neid kujusid, mis säält talle silma hakkand.

Zille kui kunstnik on sotsiaalse närviga. Ta tarvitab humoori ja satiiri sagedastigi. Kuid seda valusam on siis nende ta piltide mõju. Vaeste elu abitus, hallus, lohakas, vaesus, ilmetu enesetunde mugavus, loomalikud ihad ja patustused; või siis tänavalaste ja hoovilaste elu, haigused, põdemised — seda näeb Zille ja sellest jutustavad haruldaselt literatuursetl ta joonistused.

Ta on sündind Saksis, Radeburgis. Tuleb üle Berliini ja tõuseb selle elu suurimaks kujutajaks.

Nagu ta ise jutustab: 1872. a. õpib litograafiat oma kooliõpetaja soovil, et selle käsi-

töoga teenida enesele leiba; päälegi siin tööl ollakse rietatud puhtalt, ei määrata sõrmi, ja vara saab õhtule.

Aga hiljem, liikudes vaeste, vigaste ja santide miljöös, tekib temas soov kujutama hakata vaeste-

patuste elu, nii nagu ta on, samuti ka lapsepõlve mälestusi. Ja see õnnestus. Ta teeb kaastööd ajalehtedele, esineb ka kunstnäitustel. 50:ne aastana on jõudnud ta juba nii kaugele, et elatada end suudab juba oma kunstist, loobudes käsitööst.

On ilmud rida ta joonistuste kogusid: „Mein Miljööh“, „Kinder der Strasse“, „Bilder vom alten und neuen Berlin“ jne.

Kunstiloolane Max Osborn hindab ta kaugelt üle Hasemanni (Berliini joonistaja Wilhelm I ajal), isegi üle Wilhelm Buschi, sest Zille tõusta Honoré Daumier kõrgusele.

*

Mõjutusi Berliini aineid kujutama hakata sai ta noorelt litograaf Hasemannilt; 70:dail ja 80:dail aastail maalib ta akvarell-maastikke, mis tuletavad meele mõnes mõttes Leistikovi. Siis on mõjutand teda Baluschek sotsiaalseid aineid käsutama, samuti veel ta sõbrad kujur Gaul ja Kraus.

Zille sotsiaalelu kujutav toodang on „viienda seisuse“ elu, kes ära on unustatud, kelledest ei kõ-

H. Zille

„Isa läks vargile, ja mina pean nüüd Jumalat paluma . . .“

Pigistama peab . . .

H. Zille

H. Zille

„Isa — meie läheme nüüd jaama, meie sõidame suvek-
koloniisse — kas kuuled?! — “
„No jah — kes toob siis nüüd napsi!“

nelda ja keda ei nähta. Need elavad, et nad kord ellu on sattunud, enestelt küsimata, miks nad elavad, olles üksteisele koormaks ja vaevaks. Neil ta tüüpidel pole päikest; või siis haigevoodis, jäävad vaatama silmapilguks särama löönd keldriaknal päikesekiiri. Nad elavad elu sisemisel sunnil, siginevad ürgjõuliselt, märkavad endis eluimpulsse; naised murravad truudust; mehed istuvad lauas prostituutidega; ja emad peidavad ise tööle minnes varjule surnud lapsi kummuti sahtlisse teiste alaealiste eest, sest mujale pole kohta; või heidavad vastsündinuid jökke — kui võimalusi pole üleskasvatamiseks...

Lasterikkad pered, selle eest aga seda närusema kasvatusena; laste omapääd vallatused; esimesed küpsusea tundemärgid; tänava ja lokaalide elu, kus harilik bürger pühapäeva rüüs sigar suus ja alkoholi klaas ees lubab enesele ka „hää päeva“; vanamutid omavahelistes kõnelustes või mälestades endisi häid aegu; politсистid ja turukauplejad; vaesad kunstnikud oma abitutes ateljeedes; joodikud, turunaised, tänava-tüdrukud, teatristatistid ja tantsijannad — neid ja nende elust Zille toob stseene, kord humoorikaid, kord traagilisi, kord põlastavaid, kord kaastundeid äratavaid.

H. Zille

„Isa röömustab, kui ta vangist tuleb ja näeb, et meid juba nii palju on...“

H. Zille

„Kus on siis teie ema, lapsed? On ta kusagil võõrsil?“
„Meie ema ei saa teie sedakord mitte kätte, tema istub juba kolm nädalat, ta on väärusnütuse teind!“

Zille kujutab elu, mis möödub varjus või kuhu päike ei paista. Puudused, vähenõudlikkus — aga ka siin tuikab sama elusoon kui mujalgi. Zille joonistusi vaadates tekib tihtigi tunne, et siin elu nähtud on liigagi lähedalt, mustana, labasena ja loomalikuna. Totakate mõnutsemine, väikekodu laste argipäeva mured ja perekondlikud näaklemised, elus ebaõnnestunud inimeste traagika — aga kõike seda elulise humooriga.

H. Zille

Liisi, Leeni, Karla, Elsa
„Naabri lehti“ mängisid;
Ott neid vahtis, tegi „muuh“,
kandes harke kõverid.

Olen olnud naabri aias,
ilusamas veel kui sa!
Kas on häbi must ju ilmund?
Ei — ei — ei!

Sina oled möldri eesel!
Keisri lastel olla hää!
Eia — veia...
Ja nad laulvad, loevad tundekaupa.

Eene, meene, ming — mang,
ping — pang —
Eia, leia kärpsesitt —
Oled — läinud — siit!

(H. Zille jär.)

Heinrich Zille jutustab

Mälestusi

Ja — palju on sellest — 1872 — mil õppisin litograafiat — ja milleks?

Vähe parem joonistusoskus, mis eraldas mind teistest poistest, oli põhjuseks kooliõpetajale soovitatades mind litograafia valida omale kutseks. Ta tegi

kui „lutikatelõkse“. Ma näen alati — viletsas toas, kus seitse inimest elab — vana keiser Wilhelm I portree liigub tasa... Nii palju lutikaid ronis pildi taga. Sää! tuli meelde vana keisri omaks peetav lause: „Mul pole aeg olla väsind“. —

Oli „põhjanev“ aeg, ehitusind laienes, paljud linnaosad tekkisid — oli küllalt sää! seinu piltide jaoks. Trükikojad ei jõudnud küllaldaselt nõudeid täita. Litograafia õpilasi otsiti ja neile kui abilistele makseti hästi. Paljud abilised sõitsid „esimese klassi troskades töökohale. Juhtusin paljudesse elukorteritesse, kus pildid rippusid, millede juures olin kaasa töötand, vaeste haigete inimeste juure, kes olid kaotand oma tervise 1864, 1866, 1870/71 a. lahingutes. Kes käisid leierkastidega ringi ja keda nimetati „santideks“. Ilmasõda leidis „sõjasrikutud“ sõna, mis pole nii valus. Sää! tõusis aegajalt minus soov, joonistada seda vaeste hingede elu, seda joonistada võida — nähtut edasianda mälestuse kaudu. Ma mõtlesin lapsepõlve, vastikute ja lõbusate elamuste pääle, katsetasin seda paberile ülekanda, tõsiduse ja humooriga ilustades. Kuidagi teisiti kui eeskujudelt ja fotograafiatelt mahajoonistamine kivitrüki jaoks. Ühtki tundi ei lasknud mööda kasutamata, vaatlesin ja kritseldasin seda üles ja võisin, olgugi et olin graafilises käsitöös ja sellega leiba teenima pidin, mõningat kaastööd teha ajalehtedele eduga — ka näidata oma joonistusi näitustel.

Die Kiste.

H. Zille

Arvustus

Autor loeb: „Jah, see võrukaelalik jant on üliosavasti kokkunäpatud. Kõik hääd vanad tuttavad esinevad sää!, et tahaks sõbralikult naeratades neile jalamaid propelleri taha pista. Et isegi niisugused suured sulid kui Sandarmi-Sass ja Rummu-Jüri end varastada lasid, siis — — —“

„Oh sina neetud tindiplekk! Ja selle eest lasi ta veel enesele maksta! Tahaksin õige teada, mida ta siis ütleb, kui tal ei peaks olema midagi minu üle kirjutada! — —“

mulle selgeks: selle töö juures istutakse, hästi istuvas kraes ja lipsuga, ei higistata selle juures ja ei määrata sõrmi.

Päälõunat kell 4 minnakse koju, õppimine kestab 3 aastat ja: — „sa saad kõnelema „sellega“. Mida soovid sa veel?“

Rohkem ma ei tahtnud, see otsustas mu „saatuse“. Ma õppisin litograafiat.

Sel ajal, see tähendab 1870/71 sõja järele, algas kivile joonistatud sõjapiltide uputus. Vürste, feldmarssale, kindraleid, lahingupilte joonistati ja trükiti päevad kui ööd — sõjakoledust ülistades ja igavikustades. „Õlitrükk“ oli siis ülesleitud, enamjaolt said siis pildid trükitud kirjutena — „vaese õlimaalina“. Pildid olid odavad, „kaunistasid“ tube ja katsid kinni samal ajal paljud plekid, mis sinna tekkind lutikate tapmisest. Aeg-ajalt võis piltide tagaseinu puhastada, pilte võis kasutada seega ka

Tagahoovi keldrikorral

H. Zille

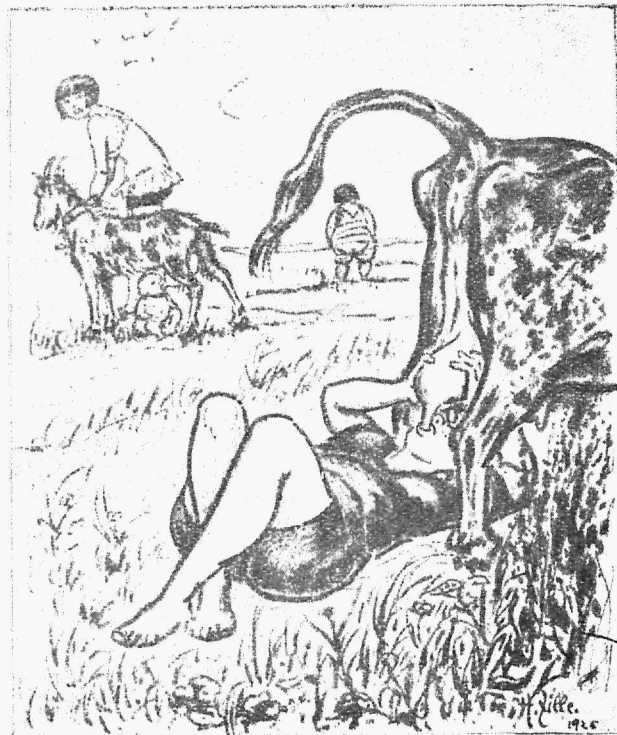
„Vaene linnukene, sa ei näe päikestki meie pimedas hoovis! Kuigi isa mulle õhtul kerepääle annab, lasen su välja, — lenda ära lindudemaale!“

H. Zille

Anmehed

„Jah, eks leidu meigi seas sigu . . .“

H. Zille

Suvitamas

„Tädi, tee ruttu, — pilt tõuseb!“

Kui ma viiekümne aastasena täiesti end toita võisin joonistustega, graafilise käsitöö mahajätnud olin, oma armsama soovi: joonistada ja kirjeldada „äraunustatud“, järele käia võisin, siis oli vaeste inimeste maali ja valmis, ja ma leidsin tööpoolest oma saatuse.

* * *

See oli 1877. paigu, kui Anton von Wernervalitses direktorina Berliini Kunsti Akadeemiat. Kunstnikkude kokkuvool kõikidelt maadelt siia oli suur. Sää! oldi nõudlik töös, aga ka juubeldusi oli palju, elurõõmu ja nooruse ülevoolu kõikides õpingusaalides.

Na, meie armas vana kunstnik, Spreehans, Hans Fechner, kes siis, kui ta sõbrad: Kruse, Brütt, vennad Koch, Hosang, Albert Krüger ja nii paljud, kelledest mitmed enam ei ela, oli üks lustlik tuline noormees (tal oli piinlik punane juuks), ta on kirjeldand meid oma mälestuste-raamatukeses, aga järgmisi humoristlikke episoodide ta ei puuduta.

Õhtu aktiklassis joonistati kuus päeva järjest, igal õhtul kaks tundi, liikumatult seisjat alasti meest, kuid esmaspäeval tuli vahetus. Naismodell, täiesti alasti oli keelatud, ainult rinnad võisid olla paljad ja sedagi

ainult meisterateljees, nii siis mõningate kunstiõpilaste ees. Ühel akadeemia õpilaste pidul oli paljude hääde etendusnumbrite seas ka üks „pythia“, „selgeltnägija“.

Sellelt küsiti: kunas saame naisakti?

Vastus: kunagi mitte alasti!

Kuid, 1900. ümber kujunes lõpuks teisiti, kuid ainult privaat-maalikoolides, akadeemias kestis endiselt veel aastaid.

Kui siis õhtuakt „ilus Adolf“ modellina asetus ette, oli klass rahvast täis kogund.

„Adolf“ mõistis võluda „väga austatud härrasid maali- ja „väga austatud härrasid kujureid“ oma akrobaatkunsttükide, jutustuste ja ettekannetega, sää!juures ei tarvitsend tal seista vakka, teda loobiti apelsiinidega jne., sai suitse — kõike eesõigustatult.

„ilus Adolf“ oli hinnatav kõigi kunstnikkude poolt; ta polnud mitte üks kehaliselt iluinime, tal oli süda, ta armastas kunsti ja oli alati aitamisvalmis. Tarvitas kunstnik puid või laude, Adolf tõi need. Tahtis keegi maalida „Böcklini viisi“, Adolf teadis, kellel Berliinis veel on kits või kodujänes ja tõi kohale.

Ajaloomaali ja lasi teda tuua vana Lutheri piibli ja

H. Zille

Magus surm

Willy: „Schulze vana üttele, et suhkrunõõriga olevat magus puua!“

Lotte: „Tühja kah, — toss tuleb ikka tagant välja!“

H. Zille

Külm sõrm

Berliini „ainukese eesli“. Sel ajal, nägin tihti teda eesli järel traavimas, et kellelegi kunstnikule Berliini põhjaosas „itaalia“ pildis modelliks olla. Ka punaseid katuskive tõi ta kunstnikudele, kes nägid enda ümber ainult plekk- või pappkatuseid.

Keegi naine ütles: „Sellelt tahaksin saada omale lapse“ (mitte kui modelli).

Nii siis „ilus Adolf“ — ja kui ta oma „rekviisidid“ Fr. Schilleri „Sukeldaja“ jaoks kaasa tõi, olid isegi vanemad professorid, kes muidu kunagi ei astu aktisaali, ja siiski olid õpetajad, kuulajatena kohal.

H. Zille

Isa: „Lapsed, täna on isa sünnipäev ja ma tahan teile suurt rõõmu valmistada!“

Lapsed: „Jah, isa jah, aga mihukese siis?“

Isa: „Teate mis! Täna võite isale terve päev „tõbras“ ütelda, ilma et ma teid selle eest peksaks!“

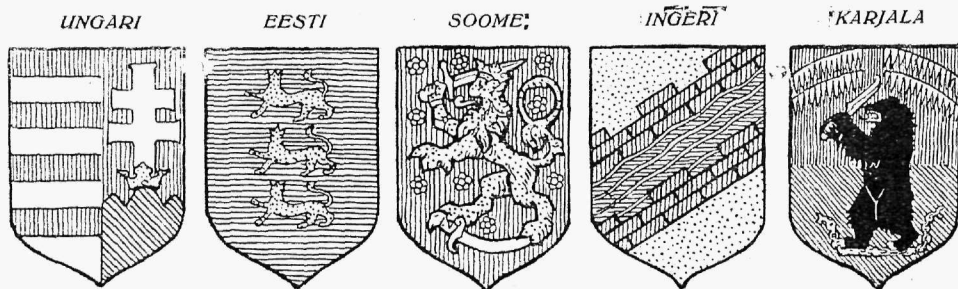

„Ema, ma tahan kah süüa!“

H. Zille

Siis muutus aktisaal areeniks. Adolf laotas laiali põrandale suurt ja väikest prahti, kirjuid suuri ja väikseid kive, teokarpe, näitas eneseleitnud papist mereelajaid ja kuivatatud kalu liivas, õudsed maskid ja larhvid vahtisid ruumi igast nurgast, märg mererohi matratisvedrudega moodustas näilise ranna. Adolf seisis oma poodiumil, ta saledat keha ilustas ainult vana, kantud, must sametvest, mille ta vanalt ajaloomaaliilt Camphausen'ilt mälestuseks saand — see oli „tema mantel“. Ta punased traksid, seotud ümber kõhu, moodustasid vöö. Nii kaunistatud, deklameeris ta ülevat luuletust, markeeris paljude inimeste häält, väga õnnestus tal neitsi punastumine ja palved, sest — pean ma veel tähendama — Adolf pidi mõnikord ka kui naine modelliks seisma kunstnikudele, kel olid armukadedad naised või kunstivõõrad emad.

Sõnadega „ta heitis enesest mantli ja vöö“, lendavadki need vanale raudahjule. Kuid hoolimata sõnadest ja näitlikusest jäi hüpe pääd-pidi tegemata. Ja jõudes kohale „sääli rippus karikas korallide küljes“, võttis ta ühe pisukese plekk peekri, mis roostetand raudahju ukseingil kõlkus, — „ja see langes siiski mere põhjatummasse sügavusse“ — mille juures tarvitas ta ühe kuulsa maaliija vanu pükse. Püksid olidki „põhjatumad“, närused ja auklised, — ja „Adolf“ lasi karika neist läbikukkuda.

Sõduri poeg

J. L. Runebergi järelle E. Raudsepp

Noor, uljas, vapper sõjamees oln'd isa mu kui kes!
 Ta võttis püssi kätte ju east viieteiskusest.
 Kui kuulsuse tee tuntuks sai,
 ta selle pääle kindlaks jäi,
 kas maksku muret, vaeva või —
 mu taat ei hoolind sest!

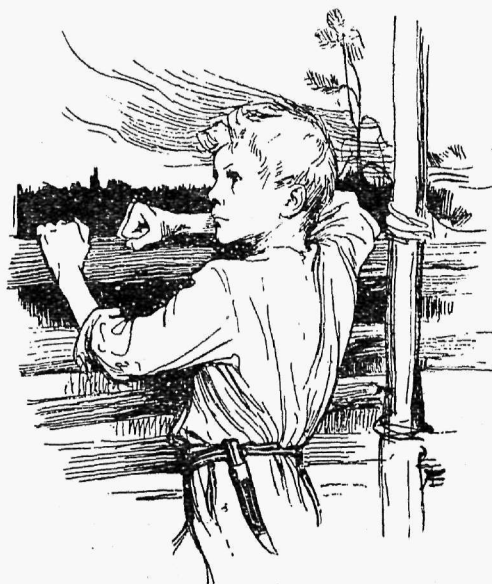
Laps olin, kui ta ära läks; käis pasunate hõi.
 Kuid tema uhket kõnnakut ei unustada või,
 tood tutti mütsil kura käel,
 tood päevitust ta põse pääl.
 Ja ikka, ikka meeldub sääl,
 kuis kulmukarvad löi.

Kui vägi põhjala poolt taas rünnatus tagasi,
 mu isa oli teiste seas vapper mees sedasi,
 et rist sai rinda pandud tal;
 ju kuulsin, teine antud tal.
 Ma mõtlin meelel õhkuval:
 Kes teine oleks nii!

Ja tali läks, ja sulas jää, sai kevad lillede,
 sääl sangarina langenud ma kuulsin taadi me.
 Ma tundsin tuju tuimemaks
 ja hoole, rõõmu rinduaks;
 eit nuttis päeva, nuttis kaks,
 ju pandi paarile.

Nii jäi mu isa Lappuale lipu kõrvale,
 ja sääl siis, kuulsin, esmakordne kahvatus oln'd see.
 Kuid lahingus eest Kustavi
 jäi Uutil taadi isagi,
 ja Lappeel isaisagi,
 mees Kaarli aegune.

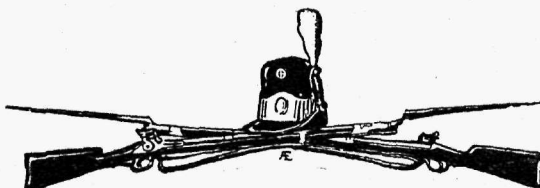
Nii käis neil kõigil, kõik nad said verd oma valada,
 kuid elu eest ja surma eest ei saa ju karata.
 Kes arana jääks ohkima?
 Ei! Noorena eest selle maa,
 ja kuulsuse, ja kuninga
 on ohverduda hää.

A. Edelfelti õoon

Nüüd olen orvu osatu. Leib võõra kanika.
 Mu hoidja ja mu hooldaja on tares toonela.
 Kuid ei ma hooli ohkimist,
 ma olen sündind sõdurist.
 Sõduri pojalt sünnis-vist
 niimoodi ohata?

Las' sirgun vaid, las' viisteist täis saan aastaid
 mina ka,
 siis lähen magi võitlema, ja nälga, surema.
 Ja kus see hullemini keeb,
 sinna te poegki sammud teeb.
 Tulgu siis isaisasid
 tegusid vaatama.

Hakri liro palkab ennast sõamehest

Hj. Nortamo / Tõlkind Mg.

Nujah, te küsite, et kos Hakri liro sest oma teesest peidlast on ilma jäänud. — Nõnnaviisi küll, ilma pahema kää peidlata tõepoolest see saks mürab ja ja kui tahate, siis küll ma vestan teele, kuda see lugu on, õli seekõrd, ku see sõrm läks põrgu teed, selle ma õlin just parajast selle asja juures. Mes sial siis ikke viil.

Nää see õli seekõrd ku Türgi ja Tibla keisri vahel pidi lahti minema neesuke riid, et põllud muud pääsu ku sõa kaodu ja täis kõva sõda sellest siis tuligi. Küllap te saate jagu sellest, et Tibla keiser lassis Soomemaalt kah soldatid õtsida ehk tal küll õli sial omal maal sõamehi juskumannatangu. Aga kos sa sellega, vai siis nendest õli tema meelest veel küllalt, muudku saata teene neid soldatipalkajid vai kuda neid kutsuti seie kah meie poissa sõtta vigurdama. Ja üks neesuke asjamees tuli seie Raoma kanti kah. No see mees veel alles õskas rääkida! Ku aga tema juttu vähegi õless võinud uskuda, siis me küll kõik õleme ühed igavesed molkused, et viimane ku üks ei akanud soldatist. Aga me tiatsime, ku palju saba ja sarvi tema kõnel õli ja kässime tal minna napakamate meeste juure oma juttudega ja ei võtnud tema soldatipakkumist vasta, kas vai kuda ta me nina all õless oma nodipaberid välgutanud. Ja muud nooredmehed võtsid meist eeskujuni nõnna et, ivake vaja, palkaja pidi tühjalt oma kasarmusse tagasi kõmpima. Aga suurest õnnetusest siis juhtusid tulema need Lella Kusti pulmad ja liro õli sinna kutsutud ja soldatitepalkaja tuli kah sinna. Ja kui me siis selle pulmapääva õhta istusime kahekeisi, Vilka ja mina, Tasala kambris ja nõelusime purjesid, siis liro tulla kõrraga täies tuuris ja portveenisoru teesel kummalgi pool pinsaku taskus ja ütleb, et vot nüüd teeme tublid liigud.

„Mes pagana liigud?“ — meie omalt poolt küsima, ehk me küll mõlemad jalamaid õlime õtsa pial, mes juhtunud õli.

„Vai mes liigud,“ vastas liro ja urgitses korki portveenisoru suust „kas te lontrused siis aru ei saa, et ma õlen ennast soldatist palganud. Vaadake asjalugu on nõnnaviisi, et mere pial ei saa kõrgemale ku kaptenist, püia ja rabele kuda tahess, aga sõamees, see ärrapoeg tööseb kraadide poolest nõnna et põle õtsa ega iart, kerkib kaptenist ja polkovnikust ja kapralist ja kindralist ja kas vai keisrist nõnnagu näitusest see Napuljon Punapart.“

„Küll jah sina õled sii Napuljon, et —,“ kähvas. Vilka selle piale, kui liro tõmmas vähekese inge tagasi ja vaatas oma rasvaste silmadega, et mesuke mõju tema kõnel kah on. Ja siis ta jälle lassis edesi käia.

„Napuljon, mina põle kellegi Napuljon, õlen paljalt liro, Hakri liro, ja sina õled Tasala Vilka, aga tia seda, et ku sina loksutad vanas mädanenud laevariisus Raoma ja Saksamaa vahet ja kamandad kõige rohkem kolmeteistkümmet meest, siis minusugune mees utsitab tervet pataljoni ja, jumala pärast, puhas töö saab tehtud. Kõik linnad teen maa tasa, nõnna et nendes ei pea õlema kivi kivi pial, kõik muud piale Raoma, selle ma jätan alles — ja sinna ma tassin üle kõik kerikud ja lossid teestest linnadest ja Raoma linn saab suurest ja au sisse ja ku ma suren, siis Naelamäälle siatasse tore mälestusesammas ja sinna piale kirjutetasse suurte kullast tähtedega et: „Siin ingab — Hakri — (hõk) Hakri — li — li — liiro —.“ Ja selle piale liiro jäi magama ja ei erganud siis kah veel, ku tooli pialt maha põrandale kukkus.“

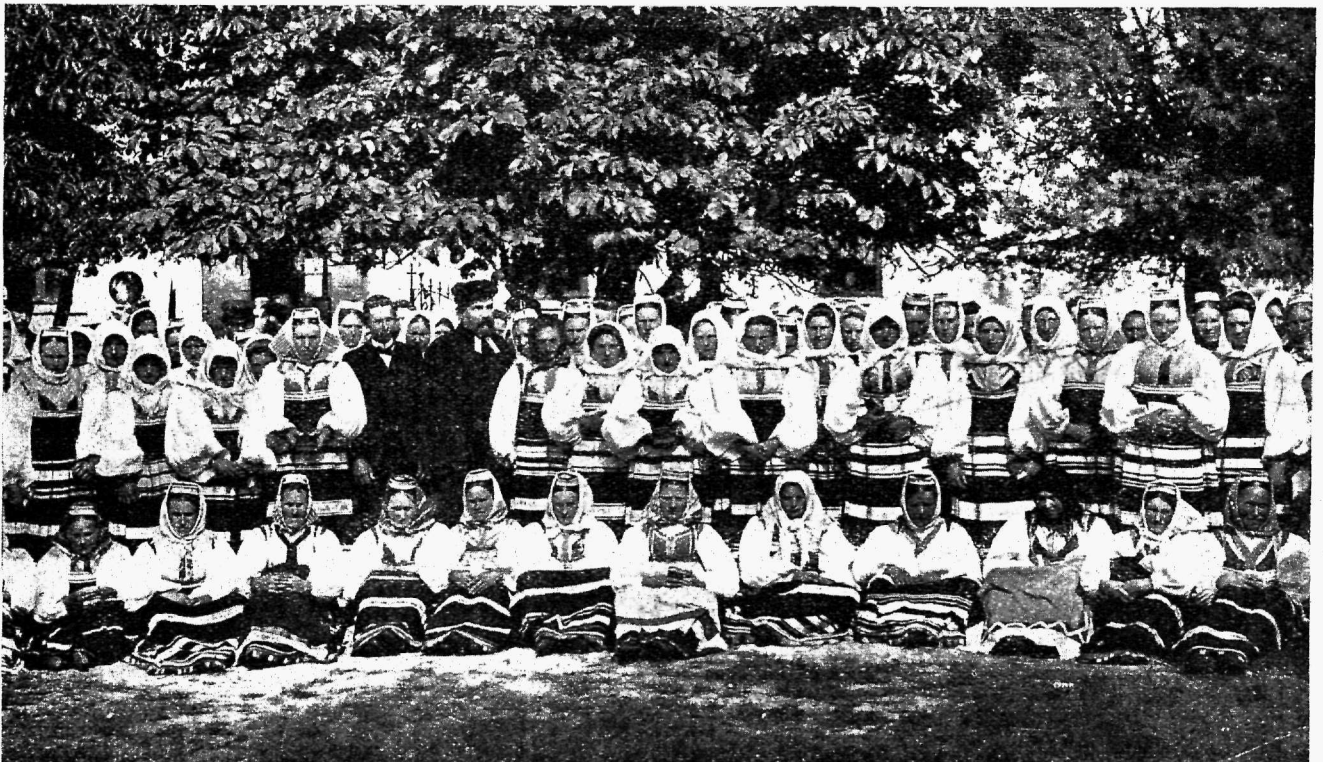

Foto C. Bulla

Rahvariides kirikulisi Jämaja kiriku ees Saaremaal a. 1909

E. R. Muus. kog.

Noarootsi rahvast

E. R. Muus. kog.

E. H. Schlichtingi akvarelli järele 1852. a.

„Nõnnaviisi nüid puhkabki teene,“ lausus Viik, tõusis püsti ja läks tuast välja ja mina tema järel. Ja nõnna oli meil ing täis, et ei ütelnud sõnakestki me teeneteesele, muudku nokutasime ivakese piad, ku läksime lahku igaüks oma seerimise piiale välja.

Agä küll me selle eest teene ommuku sellest loost pajatasime. Puha õige, sai siis seda asja aru- tet ja püha viha täis õltud. Viik kõmpis edesi-tagasi müda Tasala suuretoa põrandad kääd selja taga, süli- tas ja vandus, mina jällegi istusin akna all tooli piial ja põristasin Porilaste marssi vasta klaas-ruutud ja suuretua nukas istus liiro, oidis oma piad käte vahel ja püidis oma kuraasi kudagi jalul oida. Agä küll kõigest paistis välja, et ta kahetses oma eelast kaupä, Vot mul veel õige aeg iirel aegutada, ku piadpidi kassi suus! Kõege enam muetugi müras ikkegi va Tasala vanamur. Ta tuli vahetevahel suurituppa ja sõimas liiro kas vai vigasest, vahetevahel jällegi jooksis taha- kambri, tõmmas lahti kummutisuhvli, kobis ja õtsis oma mustapäävakopkid ja ku õli saanud selle soldatipalga jau täis, siis pani räti pähä, tuli suuri- tuppa, andis veel ühe tubli piapesu liirole, et asi õless nagu kindlam, ja siis ta pistis välja uksest ja ütles, et ta küe- nistab silmad piast välja sel soldatite- palkajal, kui ta ei võta tagasi liiro pal- garaha!

Agä vai siis see võttis. Tüki aa pärast vanamur tuli tagasi kõege oma rahaga ja ku me küssime, mes palkaja õli üelnud, siis vanamur lausus: „Tia- dagi mes neesuke krakats ütleb Muud- ku irvitas naerda ja ku minul ing kar- gas täis ja ma seletasin talle, mes mees liiro õege on, siis ta sunnik veel üteltu: „Vot neesukeisi inimesi on keisril just vaja, ku tahab muhameedidel püksi mõetu võtta“ ja akas minu kah veel sõamehest kauplema. Neesuke roju ja irvitaja! Vai sõtta veel kah minu veema, vana tudikest ja üva ristiinimest piialegi oma meelest. Agä küll ma talle rivatule antsin neesukese piatäie, et õege mäletab oma päavad.“

Noh, mes siis sial ikke, ku me õlime kõik neljakeisi kaalunud neid asju tüki aega omaette, siis kõrraga Viik jääb liiro ette seisma ja ütleb: „Nagu kuuled, liiro, parata põle kedagi, sina lähed nüid sõtta, võib õlla et see reis saabki sulle õppusest, kui sa sialt terve nahaga tagasi tuled, agä, õlgu mes on, Raoma poesid ei tõhi meie sõavääle äbist õlla ja sellepärast ma õlen mõtelnud, et sa ei tõhi sinna minna peris ilma soldatikaman- duse tiaduseta, sa piad ära õppima marssi- mise ja püssilaskmise ja piiale kaoba veel näljakannatuse ja nahatäiesallimise — nõn- naviisi küll, ära urise kedagi, küll neid kuntsa kõiki sõas vaja lähäb. Suurest õnnest meil on siin see uus tollivaht, see õppab sulle marssimisekuntsi selgest, püssi laskma õppan ma su ise ja nõnna palju ka muud õppust vaja tuleb, siis küll meie kahekeisi Anundila Kalkega piame selle eest oolt, meie vanamur veel kolmandast.“

liiro küll proovis sõrgu vastu aada, agä ku Viik ei jätnud järele ja muudku seletas ja seletas oma plaani, siis ta viimati akas aru saama, et ju siis ikke talle neist Vilgu mõtetest kasu tuleb, ja et tal õli paljalt nädal selle aani, kos ta pidi minema Elsingi ja sialt Türgimaale, siis me panime kõhe kääd asjale külge.

See uus tollivaht õli vana Soome ihukaetsevää untervits, nõnna et õli peris jumalaõnn, et me saeme neesukese mehe palvile minna. Ja tema õli õtse val- mis neesukese toemetuse piiale ja ütles, et ta on mitu- kümmend aastad tehnu logarditest tublid suuretüki- sõõta. Agä ta ütles, et ühte ainukest meest ei saa mitte kudagi soldatist õpata, selle nõnnaviisi ta ei saa kas nui neljast tolku ei rühmast ega kompaniist ega ahelikust ega kah mitte sõaliinistki, nõnna et küllap ikke kõegevähemalt kolm meest piab koos õlema ennegu neesukesest õppusest kedagi välja tuleb. — No mes ikke siis siin muud nõust võtta muudku mina

Neiu ja poiss Hiüst

E. R. Muus. kog.

E. H. Schlichtingi akvarelli jär. 1852. a.

ja Viik pidime akama lirole seltsi. Ja seda ma ütlen, et ehk küll sial Tasala tuas on peetud ühte ja teist tallitust, siis ikkegi neesukest mürtsu sial küll põle enne ega pärast nähtud, ku siis ku me liroga arjutasime endid soldatist. See tollivaht õli ku metsaline oma asjas vali ja ei pannud sugugi seda toemetust naljast. Muudku sõimas meid nagu asjaline, ku kõik „napletsoo“ ja „nakraulli“ ja „rusevolno“ ei lähnud peris tema meele järele. Igi õtsa ees meil tuli rabelda ja kõva ornungi all meid kah peeti, nõnna et me peris südame põhjast karjusime, „rautsed rattad“ iga kõrd kui tollivahi meelest asi läks iast ja ta ütles „arassoo“. „Rautsed rattad“ on vene keeles nõnna-samma palju ku „meie püiame kõigest ingest.“ Kõik õpati ju vene keeli. Ja see tollivaht õskas seda nõnna-samma iast ku meie ise inglisse keelt. Temal õli seda vana vene keelt kas kui palju, ku me pistsime „pegom“ jooksu oma rühmaga ja tollivaht üples tool jalgade vahel meie ees ja nõnnaviisi pidi õlema ohvitser ja obese seljas, siis alles vaname suust võis kuulda nõnna palju va venet, ennegu me akassime paegast nihkuma, et mina küll põless uskunud, et seda keelt neesuke kupatus ühe kõrraga võib suust välja aada. Siis sial alles tua põrand müdises meil all ja tolm lendas ja ku Tasala vanamur kõrra juhtus seda pialt vaatama, siis ta pia läks ümber ku kanapojal, selle see toemetus paistis talle kole kardetav.

Nõnnaviisi jah, ja me jõutsime peris kiiduväärt kombel edesi soldatikuntsid ja -tallitustes. Tollivahtki õli õege rahu meiega ja ütles, et on irmus kahju, et me kõik ei lähä sõtta.

„Meie küll ei lähä,“ vastas Viik selle piale, „see on üks ädaohtlik mäng, sial, räägitasse, ei oolita, kas vai lastasse teisele õtse suhu.“

„Muetugi ei oolita, see on peris õige,“ ütles tollivaht ja siis ta andis meile tiada, et nüüd me viimati õleme nõnna kaugele jõudnud, et ommen ommuku tuleb minna püssilaskmist arjutama.

„Vai nõnna, siis nüüd akab minu õppamiseaeg piale,“ ütles Viik selle piale. Tiate küll, tema on ju alati õllud neesuke püssimees.

Agatollivaht seletas talle, kui tähtsa asi see on et õsata laska kamanduse järele ja et just laskmise juures tema õppust vaja lähebki. Ja siis kõhe ta meele õppas kätte need kamandamise-sõnad piale selle ku Viik veel enne õli tometanud tagakambri seena kiili õtsast püssiloksi meele igauhele pihku. „Serenga rootoju“, „serenga plii“ mul veel on meeles nendest kamandusesõnadest, ja selle „plii“ sõna pialt tuli pauk teha.

Ku me selle viguri õlime ära õppinud, siis Viik arvas, et me õlime viart ja ära teeninud ühe klaasi puntsi ja kutsus meid Tasala suurituppa istuma. Ja ku me sial istusime ja puntsi mekkisime, siis tema tuuva tagastkambrist üks vana kroonupüss, anda see liro kätte ja üelda: „Et sina nüüd õled sõtta minekul ja õled sõakunstist iad arusaamist ülesse näedanud, siis sulle soab see au, et sa soad laska sellest kroonupüssist. See on sõas õllud ja mina pruugin teda paljalt

Hiidlasi rahvariides

E. R. Muus. kog.

E. H. Schlichtingi akvarell 1852. a. Pildil näeme Hiidu naist (hobusel) kandvat pääs tanu rätikuga, millele lisaks pael ümber seotud. See on komme, mis pärandub hallist minevikust. On arvatud Soome haualeidude põhjal, et Karjala naised päalina kandsid, mida kinnitati rinnal või kurgu all sõlega.

kevadite ku pardipetistega väljas jahi pial õlen, aga, nagu ma ütlin, seekõrd soad sina temast laska. Agatõia teda ilusast, tal on nõnna üva raud, et teist neesukest põle terves ilmas, selle see põle ravvast, see on selge terrassest. — Ja ise ma tahan ta täis laadida.“

Kui Viik õli selle kõne ära pidanud, siis ta astus minu juure ja ütles: „Agatõie eest ma panen pia pandist, et laeng temale soab tugev.“ Siis ta vei selle kroonupüssi jälle tahakambri ja ütles, et küll ta toob tema ommen enesega ühes, kui saab mintud Poomkaljule püssiarjutusi tegema. Me vot õlime nõu lasknud, et see Poomkalju on kõige parem paik neesukese toemetuse jaost, selle sial õli juba ennemgi sõavägi laskmist arjutanud. Minul õli õege ia meel, et Viik jäi tahakambri nõnna kavvast, et ma sain tollivahile kõik südame pialt ära riakida, mes Viik õli mulle üelnud sellest püssi laadimisest. Selle minul õli tõsine kahju liirost, ku ma selle piale mõtsin, et Viik vist küll nüüd topib nõnna tugeva laengu sinna püssi, et liro käib seliti ku sitasitika uperpall, ku laskma akab. „Küll me selle asja ära õiendame“ vastas tollivaht minu jutu piale, ja siis me akassime muid asju vestma. Agaku Viik õli tullud tagastkambrist suurituppa ja pistis tollivahile sahkama oma linnujahilugusid, siis mina lipsassin tahakambri, võtsin selle kroonupüssi seena pialt ja proovisin, kas ta õli laengus vai ei. Ei õlludki, selle ingeõhk käis läbi, ku püssiravva õtsapidi suhu panin ja puhkusin. Siis ma krapsassin seena pialt Vilgu rohusarve, kallassin poole pihutait rohtu ravva sisse ja tampisin ahjuroobi varrega tubli mütsaku paberid topisest ette. Ma pidin ahjuroopi pruukima sellepärast et laadimise varrast põllud koskilt leida. Siis ma läksin uuvest suurituppa istuma ja mul õli ia meel, et õlin saanud püssi laengusse ennegu Vilgul õli mahti sinna kamaluga rohtu kühveldada lirole üka-

Saaremaa rahvariideid 1839. a.

E. R. Muus. kog.

Vasakult paremale: Pöide, Kaarma, Anseküla (2 n. ja 1 mees), Kihelkonna, Mustjala, Kihelkonna. Fr. Kruse järele.

tusest. Ja siis me jälle istusime ja tipsutasime ja jorutasime nõnnasamma. Aga seda ma nägin, et tollivaht kah omakorda käis tagakambris, ja mõtsin, et küllap ta käib järele vaatamas, kas ma tõest õlin selle püssi täis laadinud. Ja peris õigest ma õlin arvanudki, selle tollivaht naeris nõnna viguri moodu, ku ta tuli tagastkambrist ja ma talle silma pilgutasin.

Teene ommuku me siis läksime püssidega Poomkalju vainule ja Vilk andis lirole selle suure kroonupüssi. „Sa muetugi tiad, et see on laengus? ütsin mina siis Vilgule, sellepärast et kartsin, et minetia läheb teene ja tahab võtta minu laengu välja ja oma asemelle panna. „Muetugi mõista, et tean“ kähvas see vasta, ja siis muudku läksime.

Kui me õigesse kõhta õlime välja tullud, siis tollivaht pani meid metsa veere ritta seisma, liro keskele ja minu tema ühele ja Vilgu teesele poole. Siis ta pistis tüki maa taha lavvajupi püsti, kamandas enne „smirna“ ja siis „palba serengoitu“, „serengaplii“, ja siis me mürtsutasime. Aga arva ma õlen kuulnud neesukest kõmakud, ku see liro kroonupüsstegi. Minul õlid sellest kõrvad peris lukus ja pia õtsas segi, ja Vilgul kah õli molu nägu pias, kui ta minu poole vaatas, ja siis me võtsime lirod eneste vahelt õt-

sida, aga siin oli tühi kõht paljalt ja lirod ei paistnud koskilt.

„Kas sa nägid, kohe see liro jäi?“ küsis Vilk viimati.

„Ei nähnud, vastassin mina,“ ja siis me vahtisime teeneteesele õtsa nõnnagu ärg uuvele väravalle.

Aga siis tuli tollivaht sinna vahele ja seletas, et õtsekõhe (Lõpp. lhk. 52)

E. R. Muus. kog.

Mihkli kih. rahvariie A. Pezoldi joon. järele

Ilmund värvitrukis T. de Pauly teoses „Description ethnographique de la Russie (1862. a.)

„Mihkli tanusid hüüti kikkatanudeks. Need püsisid niikaua kui rahvariie mainitud kihelkonnas üldse, mispärast neid on tallele saadud kümnete kaupa. Kikktanu oli väike, sopp ainult ühe nurgaga. Ta oli kõvaks targeldatud ja ees kroogetega. Alt oli lai ala kaetud särava tikandiga. Pezoldi joonistusel asendab väljaõmblust ainult kitsas rant allääres. Lõua alt hoidis tanu kinni nõör (koonuspael), ilma selleta olekski ta kohe kukkunud maha, sest ta seisis üsna päänupu otsas. Tanu sirgelt seismisele pandi suurt rõhku. Rahvajutu jär. olevat õpetaja jutluse ajal kantslist nähes, et ühel naisel tanu viltu pääs, õelnud: „Küll on need naised kadedad; hulk naisi koos, aga keegi ei ütle, et ühel on tanu viltu pääs.“ — Kel tanu viltu oli, seda naerdi. Risti üle tanu sidusid naised siidpaela, lesed mitte. Kiriku minnes olevat tanu kantud lauluraamatu kaante vahel või eriliste kaante sees; kiriku eeskojas pandud pähe ja papp pistetud hõlma alla sädame kohale, nii et ots paistnud natuke välja. Kirikuteel olevat kantud „kesamütsi“ vill-lõngast heegeldatud võrkmütsi.“

(I. Manninen: E. rahvariiete ajal.)

Sextus Propertius

(† 15 a. enne Kr.)

Propertius on suurimaid Rooma luuletajaid. Ta suur individuaalsus avaldub ta jõulises ja kirglikus armastuse luules. Tema tõttu tõuseb naisi ja armastust ülistav rooma luule samaväärsiks eepilise ja dramaatilise kirjanduse kõrvale. Õigusega nimetab ta ise end esimeseks rooma lüüriliseks luuletajaks kelle nime nimetatakse Dnjepri jõeni.

Sextus Propertius põlvneb Umbria Asisiumist. Hariduse sai ta Roomas ja elas sääli eraisikuna.

Kuulsuse omas Propertius oma esimese luuletuskoguga. Selle pühendab ta oma armsamale Küntiale (Cynthia, õige nimega Hostia).

Oletetavasti oli see vabaks lastud naine, ja abielu nende vahel jäi olematuks. Et see aga kuulus hetääride hulka, on endastmõistetav. Ja et luuletaja kõneleb ta tundelikkusest ja kergemeelsusest, võrreldes teda Veenuse kergemeelsete preestrinnadega, siis arvatavasti kuulus Hostia parimate ja ülivamate hetääride hulka.

Ja see Propertiuse esimene luuletuskogu sisaldab aina ülistusi Küntiale, rõõmule, armuimastustele, kurbusele, lõppedes surmamõtetega: armastus ületab surma.

Järgnevad veel kaks eelegiate kogu, milledest kõlab endiseid motiive, armastuslaule Küntiale kes jääb Propertiuse esimeseks ja viimaseks armastatuks: „Ja kui ma siis suren, suren ma tema läbi“.

See armastus, armastus hetääri vastu, nii lõõmav kui ta oli, oli ka sama valus. Kolmandas raamatus püüab ta lahti või üle saada oma truuduseta armastatust — aga jälle ja jälle pühendab ta sellele omi hellemaid südamelaulu.

Ta sõidab Ateena. Süveneb teadustesse. Sest viis aastat oli ta truult teenind Küntiat, kes tänas teda sellega, et luuletaja muutus oma sõprade ees naeruväärseks.

Oma jumalagajātu luuletuses lausub ta siis: „Ära nuta! Su pisarad ei mõju minusse enam. Sa oled kaotand mõju mu üle. Ära usalda oma iludust, pea on see mööda, siis kahetsed sa, mida teinud oled mulle.“

Küntia, armastusluule — see on Propertius. Ta katsetused mujal: keisrite ja ajalooliste ainete ülistused, usulised ja jumalate laulud — nendel pole esimestega võrdset tähtsust.

Kaks armastuslaulu

Propertiuse järele Henrik Visnapuu

Hesterna, Mea Lux

Joobnuna hilisel ööl, minu armas, kui tuikusin ringi
Ning polnud ühtegi kätt, toetand oleks mis mind,
Tee pääl äkki, ei tea, palju jõmpsikaid piiras mu ümber
(Lugemast keelas mind hirm, teadmatu mulle ses tarv),
Tõrvikud põlesid käen, mõned varustet olid ka noolil,
Ning mulle isegi näis, mõningad seoste kaas.

Alasti olid nad kõik. Ning nurjatud kõikidest nõnda:

„Siduge“ ütles, „see mees, kõigile hästi ta tunt.

Tema see on, keda haavatud neitsit on sidudakäskind.“ —
Ütles ning õlule ling oligi heidet ju mull’.

Stüksi mind visata üks tahab, järele ähvardab teine:

„Tapkem see logelei, kes salgab, et jumalad me!
Armuken, kõlvatut sind, peab valvama kogu öö ükski:

Varitsed, nurjatu sa, uste vaid võõraste een!

Vallandab armuke kui tanu purpursed Siidoni paelad,

Avavad ripsmed end, magusat magamist täis,

Ümber ei hõlju sul siis araabia aasade lõhnad,

Enge amor mis just enese käega teind.

Halastust, vennaksed, nüüd juba kahjatus närib ta

südant,

Ning juba maja me een, kuhu ta tuvva on käsk.“

Ootmatult mähkisid siis mind mantlisse uuesti öelden:

„Mine ning õpi, et õil kodu sa olema pead!“
Vaadata tahtsin ma (päev juba saabus), kas ükski ta
puhkab,

Asemel üksinda tõest’ Küntiat lamamas näen.

Tulbastin: eales veel nõnda kaunis ei ole ta olnud

Isegi tuunikan ei, värviind mis austrite mahl;

Vesta nüüd templisse läeb, und omale seleta laskma

Minule, temale kas hädaoht ähvardab vast.

Nõnda ta seisib mu een veel ringuten magusaist unist

Katmatud liikmed, oi, kui ilusad silmide küll!

„Kuidas nii varane“ ta, „sina luurai sõbrannade järgi?“

Arvad, et rikut ma nii, mehed kui olete te?

Pole nii kõlvatu ma, mulle ühestki armsast on küllalt.

Mõtled, et valin kas see, truima valin ma või?

Ei sina leia siit tõest’ ei korratu aseme jälgi:

Magand et oleks siin kaks, kirglikku armastust taas.

Vaata, mu rinnast ei üht üles rahutut ohetki tõuse,

Möödunud himurast ööst kahtlane oleks see märk.“

Ütles ning tõrjuden mant minu kallistust parema käega

Tõuseb, ja kiiresti siis tuhvlisse libiseb jalg.

Nõnda siis minule said sulet amorist pühimad ukсед:

Ning sest saadik ei üht järgnend mull’ õnnekat ööd.

○ me felicem! ○ nox mihi candida!

Oh, mind õnnelist! Öö, oi, milline jumalik!
Ning, sa

Ase, mis jaganud taas õnnekust tänasel ööl!

Jutusta palju küll meil oli videva valguse juuren,

Kui sai kustutat taht, heitlus mis algas küll siis!

Vaheldi võitis ta, paljaste rindega suruden pääle,
Mässuden tunnika siis eemale tõrjus ta mind.

Sageldi suudlusil taas minu sulgenud silmalaud avas

Õeldes minule nii: „Puhkad nii kavva miks,

laisk!“

Kui palju kordi küll käed meil põimusid üksteise kaela,
 Kui tihti suudlused mu sulgesid kinni su suu!
 Veenuse mängu ei pea sina pimedan mängima iial:
 Tea, et silmad on need, viivad mis sihile sind.
 Katmatult muiste ju on Heleenagi Parisel' andund,
 Kui Menelaose mant pühitset asemelt läks.
 Öeldakse alasti ka Endümion Fööbuse võttis
 Sõsara; alasti siis andus tall' jumalatar.
 Loodad vast tõrkuden sa nii rõvastet magada võivad,
 Tea, et tükkideks ma käristan rõivad kõik sul.
 Ning kui järele vast mina kasuval vihal' veel annan,
 Emale hommikul võid näidata plekitet kätt.
 Ei ju takista veel sind hullamast lõtvunud rinnad,
 Näha ju oleks, kui peaks mõtlema, 't imetand need.
 Rõõmusta silmi las arm, kavva saatus meil rõõmusta
 laseb!

Pikk saab kord olema öö, enam kui 'i seuragi koit.
 Ning kui tahad, et meid ikka hoiaksid amori seoksed,
 Ning ei sõlmiksi neid vallale homnene päev!
 Eenkujuks paremaks tuid võta omale armun siis sina,
 Milline seesmine seos ühendab mehist ja naist.
 Eksib, kes armule siin teha lõpetust vägisi püüab:
 Armastus ikkagi jääb, kadugu ruttugi aeg.

Ennem küll andmast põld lakkab kündjalle külitud
 vilja,
 Mustadel täkkudel tõest' Fööbus a'ab pigemin' ööst,
 Saadavad jõed omad veed ennem tagasi allika poole,
 Kaladki põvvasel a'al elaksid põlenud maal,
 Kui minu südame kuum iial hõõguks kord teisele
 vastu:

Elu ta oma ma ning surmaski omaks tall' jään!
 Taha ei enam ta üht ööd ainuski minule kinki,
 Aasta siis ainuke nii oleks kui eluaeg pikk;
 Annab ta palju neid veel end surematumana tunnen,
 Eks ju ainuke öö armukest jumalaks tee.
 Kui kõik sooviksid koon, et sarnaselt voolaks me elu
 Või jälle puhata siis joovastand neid kui on viin,
 Iial ei tapaks siis raud, poleks uhkeid ja sõjakaid laevu,
 Kaldailt ei kaldaile siis veeretaks meri me luid
 Ning ei tarvitseks ka, ära petlikest kurnat triumfest,
 Piiratud Roomal siis haruta vallale juust.
 Tõesti saavad seepärast just mind korra tulevad
 põlved veel kiitma:
 Iial ei puudunud mul jootudel jumalail and.
 Nüüd veel, nii kavva kui võid, ära põgene põgusat elu:
 Annaksid suudlused kõik, ikkagi vähe veel neist.

ku Iiro püssi lahti lassis, ta tegi mõni seetseteist
 uperkuuti ja käis sinna metsa põõsa nõnnagu lõhn.
 — Õli see aga üks irmus sops, lõpetas tollivaht
 oma jutu.

Agas vai siis meil õli palju aega seda asja aru-
 tada, muudku läksime Iirod põõsast taga otsima, ja
 ku me õlime jõudnud edesi astuda sammukümme,
 siis me nägime teda istumas mätta otsas, ja ku
 ta meid silmas, siis ta näitas meelega oma mõle-
 mid käsa ja ütles: „Vaadake nüüd!“ Ja silmad
 ümmargused nagu uuri-
 mutrid pias me silmitse-
 simegi, ehk küll Iiro kä-
 test nüüd õli palju vähem
 vaadata kui ennem. Pa-
 remas kääs õli paljas
 tilluke jupp endisest püs-
 siperast ja pahemal kääli
 õli peial lähnud kõege
 liha teed.

„Kohe sa õled uka-
 nud minu üva püssi-
 ravva,“ sai Vilki viimati
 suure vaevaga üelda.

„Sinu üva püssi-
 ravva,“ vastas Iiro ja õli
 jõllis näoga, „sinu üva
 püssiraud läks reesi piale
 ühes minu üva peidlagas.
 Karga joosta järele, võib
 olla et saad selle paari
 veel tee pial kätte. Mes sa
 sunnikunahk teed neesukestest
 laengitest.“

„See põllud sugugi liiga
 suur laeng, sellest püs-
 sist on kaks kõrda nõnna
 tugevid laengid välja lastud.“

„Vai nõnna, aga kost sa
 seda tiad, kui ise seekõrd
 ei laadinud,“ ütles mina
 selle piale.

„Kes teda siis õege
 laadis?“

„Mina.“

„Mes jutt see õlla, mina
 ise laadis ta täis,“ ütles
 siis tollivaht.

Nüüd akas asi nõnna tuhmist
 minema, et tükk aega me ei
 saanud mitte kellestki tolku,
 ennegu viimati Vilki sai oma
 umu nõnnapalju selgest, et
 ütles: „Noh aga ku mina õlen
 selle püssi täis laadinud ja
 sina ja tollivaht kah õlete
 laadinud, siis temasse sai kolm
 laengud pialakute. Vai siis
 mõni ime, et püssitoru välja
 ei kannud. Ja see pialegi õli
 nõnna tubli püssiraud, et
 teist neesukest põle koskilt
 saada.“

„Aga mina küll ei õle
 teist-laengud teesele õtsa
 pannud, selle ingeõhk tuli
 ravvast läbi ennegu mina
 laadis,“ ütles mina.

„Lugu õli nõnna-samma,
 ku mina laadis,“ kinnitas
 tollivaht.

„Teie puupiad!“ karjus
 Vilki, „muetugi ingeõhk
 tuli läbi, ku ravva kes-
 kpaegas õli veeke mõra,
 aga muetu see õli täitsa
 terve ja nõnna tubli püssi-
 raud, et teist neesukest
 õlgu õtsi. Kuramuse pihta,
 lähete teese riistapuuga
 platsi ja panete selle
 tuksi.“

Noh nüüd meil õli kõik
 selge, et me õlime

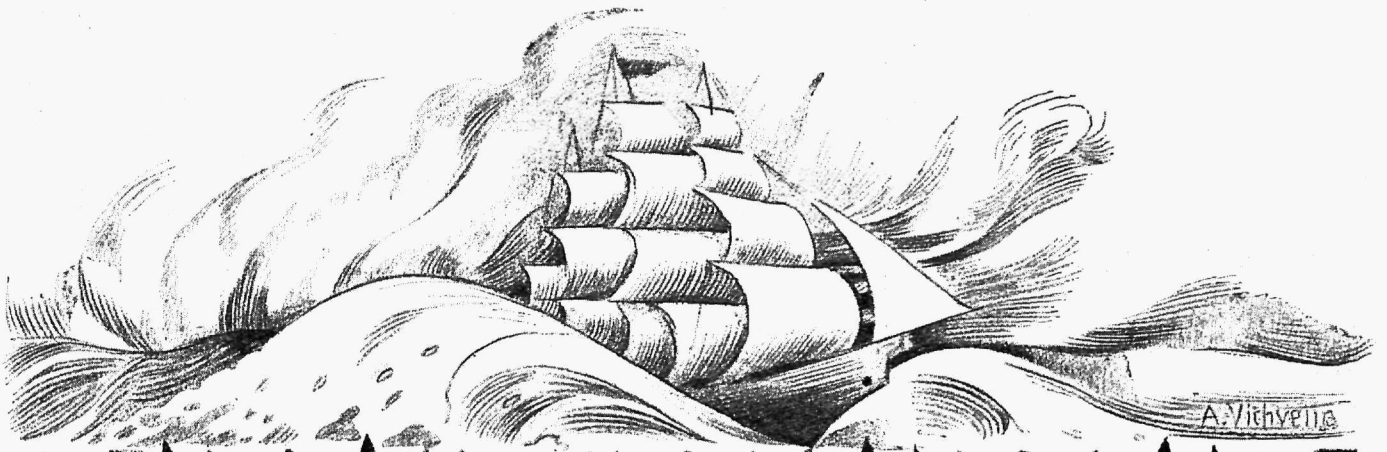
Iiro inge piastmisest lõõnud
 kolm laengud tema kroo-
 nupüssi ja tehnu selle
 üksa tuka ja Iiro peidla
 veel piale kaobagi. Sellest
 aga nüüd õli küll nõnnapalju
 kasu, et Iiro enam ei
 kõlvanud soldatist ilma
 peidlata. Aga ku te mõtlete,
 et Iiro märkab meid tänada
 selle eest, siis tee eksite
 rängast. Vestab teene
 muudku veel pialegi alati,
 ku on ias tuuris, kuda
 temast ükskord õless
 saanud kindral, aga sõ-
 bramehed oma kadusega
 panid peidla nahka.

E. R. Muus. kog.

Hiiu rootsi naised rahvariides

E. H. Schlichtingi joonist. 1852. a. Pilt võiks sama hästi kujutada
 Hiiu eesti naise, sest niisugused riided on ka viimastel olnud. Nagu
 pildil näha, on Hiiu naised kannud karbust, pääkotti, mida teadete
 järele kanti Rootsis juba XVII sajandil.

LENDAV HOLLANDLANE

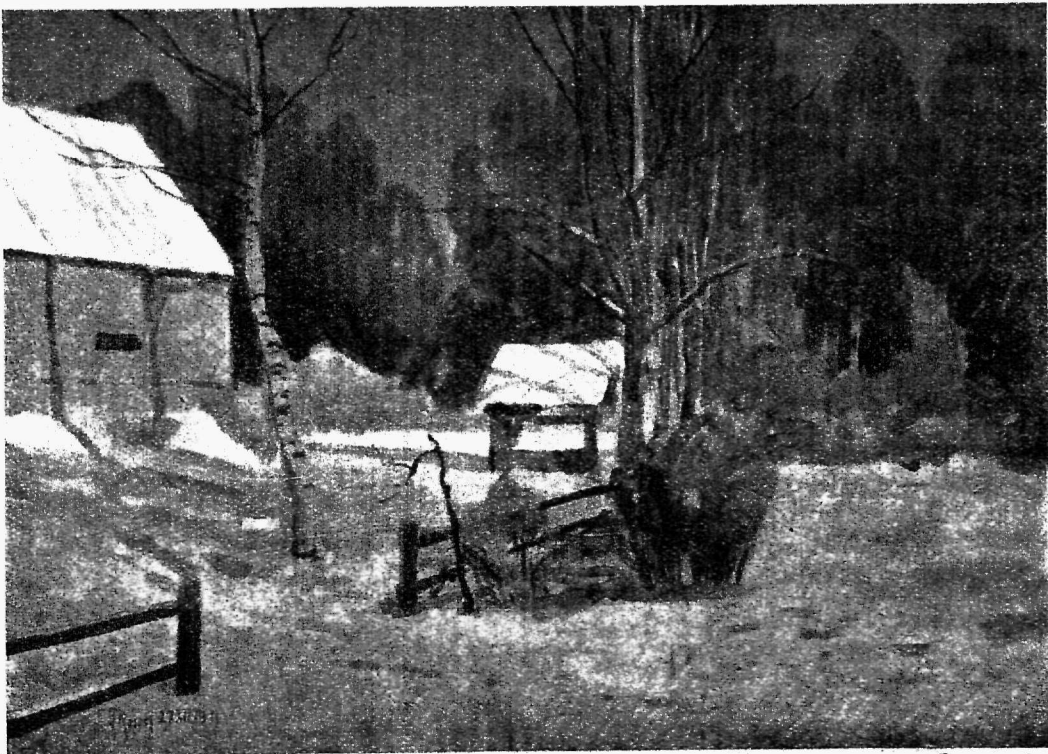
Mayne Reid'i romaan

Inglise sõjalaev kihutab järel salapärase shkuuni. Taga-aetav kannab signaali „Olen hädas“, kuid põgeneb iga abipakkuva laeva eest. Tegevus sünnib kesk Vaikset ookeani. Madrused sõjalaeval tunnevad õudust salapärase laeva ees, mis sõidab täiel purjel, ilma et ühtegi inimhinge temal näha oleks, ja peavad teda viirastuseks. Lõpuks vaibub tuul, ja nii jälgi kui jälgitavgi jäid seisma. Fregaadilt saadetakse kaater madrustega kahe ohvitseri juhatusel shkuuni juurde. Kaater jõuab pärale. Mitmekordsele hõikamisele „Kes on laeval!“ ei vastatagi shkuunilt.

Samal silmapilgul kostis shkuunilt imeline kisa. Üle laevavääre paistis kaks tumepunast karvadega kaetud larhvi, mis ometi sarnanesid inimnägudele. Pääde järele kerkis esile kaks rebasepunast karvast keha, mis jällegi paistsid nagu inimestele kuu-

luvat. Sääli need imelikud olendid nüüd rebivad kõisi kisendavad toorel häälel mingisuguseid võõrakeelseid sõnu, nagu tahaksid nad kutsumata külalisi söimata eemale peletada. Äkki hüppasid nad tagasi pardale ja kadusid vaatajate silmist sama ruttu kui ilmusidki.

Madrused katkestasid sõudmise. Pidades hinge kinni, tummadena, nagu halvatutena vaatasid nad üksisilmi salapärasele shkuunile. Vee tilkumist aerudele võis kuulda. Hirm valdas kõiki. Seda on näha nende nägudelt, ja isegi kõige kogenenumad vanad merikarud olid nähtust üllatatud. Lõpuks suutis üks neist hüüda: „Helde Jumal! Mis see küll oli, mehed?“ See hüüe purustas sünge vaikuse ja selle järele kõlasid leitnandi ja gardemariini hääled. Ebausklik hirm

G. Rosen; Talvemaastik

Talvine Tartu: Toomemäele viiv järsk kitsaste
Laia tän. lõpul. Vasakul paistab A. Grenzsteini
maja (torniga).

ei painand neid, kuid nemadki tundsid — kartust. Kuid põhjus oli neil erinev. Nad ei jõudnud veel vahetada mõtteid, mis olid tumedad neile iseendilegi, kuid need võtsid iga sekundiga selgema kuju.

Ennemini rahutuse kui hirmu mõjul leitnant kamandas:

„Edasi! Hoia poorti!“

Närviline kannatamatus tundub ta hääles ja liigutis. Mehed alluvad ta käsule pikka ja vastu tahtmist. Nad teavad, et nende mõlemad ohvitserid on vahvad. Nüüd aga tunduvad nad nendele asjata hulljulgetena. Nad ei mõista, mis sunnib neid selleks. Siiski täidavad nad käsu.

Haak on heidetud. Kaater peatub salapärase shkuuni poordil. Leitnant ja gardemariin käsevad pootsmanil enesele järgneda ning tormavad laevale.

V. Katkestatud sööming

Laevale jõudes ohvitserid vaatasid ringi enese ümber. Midagi pole näha, midagi pole kuulda. Ei paista ühtegi madrust ega ohvitseri päale kahe imevärki olendi. Üks neist toetub esimastile, teine kükitab kambuusi juures kääras. Nad põmisevad midagi arusamatamat ja shestikuleerivad ähvardavalt.

Neile vähematki tähelepanu pööramata läheb leitnant otse nende poole, tema järel teine ohvitser ja pootsman. Nende lähenedes taganevad karvased elukad ja kaovad lähemasse kajutisse. Ükskõikselt mööduvad neist ohvitserid, ainult karvastest inimestest

intrigeeritud pootsman tunneb õudu, kuid järgneb siiski poolpõigiti oma ohvitseridele.

Nad tõttavad alumise kajuti poole, mille juures mööduvad kambuusist. Selle uks on lahti, ja pilku sisse heites ohvitserid äkki peatuvad, hüüatavad jahmatanult ning tormavad kööki. Nendele avaneb veider ja ühtlasi õudne pilt: pliidi ees, mis juba ammugi kustund, istub inimkuju teivassirgenä pingsil.

On see õieti inimene või ainult inimese kuju? Õigemini on see luukere, mis tõmmatud üle süsimusta nahaga. See on neeger, elus neeger. Nähes inimesi püüab ta enesest märki anda ja katsub midagi ütelda. Teda kuulama jääb üksinda pootsman. Teised tormavad alla ja peatuvad kajuti kinnise ukses. Nad avavad selle koputamata ja astuvad sisse.

Vaevalt on nad astunud üle läve, kui seisatavad avanevast pildist, mille ees kahvatab kambuusis nähtu. Mitte enam imestus, vaid hirm valdab neid.

Kajut ei ole kuigi suur, kuid mugav, ja temasse mahub vaevalt kuue jala pikkune ja nelja laiune laud. Ümber laua seisab neli tugitooli. Laud on kaetud karafiinidega, vaagnatega, klaasidega ja taldrikutega. Vaagnatel on magusroa jäänuseid, pirukaid, kooke, puuvilju, sahviti. Taldrikutel söögiriismeid, Karafiinides mitmesugust viina.

Nähtavasti oli istunud igal neljal tugitoolil. Kaks küljepäälset aga olid nüüd tühjad, paistis, nagu oleks neid alles praegu hüljatud. Ühel nendest lamas lehvik, teise toel — sall. Neil olid daamid istund.

Talvine Tartu: Inglisild Toomemäel

Talvine Tartu: Külmund Emajõgi

Laua taga teine teise vastu istub kaks inimest. Mõlemad on mehed ja vastuoksa neegrile kambuuis, valged, kuid nad on sama kõhnad kui neegergi. Nende lõualuid katab ainult nahk, põsed on teravalt püsti, lõug kitsas, silmad päälusse uppund. Ometi on nad veel elus. Nad on viimase võimaluseni nälgind. Ja seda kõige peenemate ja paremate toitute ning jookidega kaetud laua taga!?

„Mida see tähendab?“ libiseb mõlema ohvitseri huultelt. Nad tormavad üles kaatri juure.

„Ruttu tagasi! Laevale! Tohtri järele! Sõuda kogu jõust! Lase käia!“

Madrused täidavad käsu. Nad on rõõmsad pääsedes eemale õudsest shkuunist. Nende silmad on shkuunile pöördud. Nad ei näe aga midagi, mis võiks neile seletada ohvitseride teguviisi ja saladuse selgitada. Üks madrus ütleb kõigutades pääd:

„Ei enam, vennad, näe meie leitnanti, ei näe enam nooremat ohvitseri ega pootsmanigi!“

VI. Nägemus

Sõjalaeval vaadeldakse shkuuni pilku pööramata ja jälgitakse kaatri iga liigutust. Ainult pikksilmadega varustatud võivad midagi enam-vähem selgemalt näha. Udu tõuseb ja katab puha kerge vinega. Ta tiheneb ümber shkuuni ja see paistub juba segaselt. Äkki hüüab üks ohvitseridest:

„Vaadake, kaater pöörab tagasi!“

Kõik on imestund. Vaevalt kümne minuti eest kaater peatus shkuuni juures. Mida tähendab nii kiire tagasitulek? Ohvitser aga märkab jälle midagi, mida ei seleta teiste silmad. Ta näeb kaatril neli paari aerusid endise viie asemel ja mitte kolmeteist meest, vaid ainult kümnet. Tähendab, kolm neist jäi shkuunile. Ohvitseri see ei heiduta ega tee neid rahutumaks. Nad teavad, et nende kameraad on tubli merimees. Nähtavasti saadab ta kaatri millegi tarvilise järele.

Nõnda aga ei mõtle madrused, uskudes puuduvatega olevat õnnetuse juhtund. Küll polnud kuulda pauke ega näha tule sähvatusi, kuid võib ju tappa külmadegi relvadega. Õige küll, kaatri komandol on päälle kortikute veel piigid ja püstolid ühes, ja kui nende kallale oleks tungitud, siis poleks nad taganend ilma kogupaukugi andmata, päälegi jättes vaenlaste kätte kolme meest. Kuid mida seletamatum on saladus, seda rohkem põhjust ebausklikuks hirmuks.

Ent kaater lõikab veepinda, ja sõudmise kiirusest on näha et tõtatakse. Juba võib iga kaatris olijat palja silmaga näha ja tunda. Mõlemad ohvitserid puuduvad. Samuti pootsman. Teda asetab tüüril üks madrustest. Kaater jõuab juba hoopis lähedale. Lähemate meeste nägudelt paistab midagi kirjeldamatut. Kõik ootavad vaikides kuni kaater teeb poolringi ümber fregaadi ja peatub paremal poordil. Kõik tõttavad temale vastu, kuid nende uudishimu jääb täiesti rahuldumata. Mitte mingit teadet pole shkuunilt, ainult leitnandi lühikene käsk: „Tagasi laevale, tooge tohter.“

Kaatri meeskond kõneleb veel, et olid näind ja kuulnud shkuunil imelisi karvaseid mehi. Kogu

Talvine Tartu: Kuradi (Aleksandri) sild!

Talvine Tartu: Vallikraav kuradisilla poolt
Tagafoonil Maarja kiriku torn.

fregaat kõneleb kuuldust, mis laguneb välgukiirelt. Ülemuse meelest on see veider, meeskond aga usub tont. Keegi ütleb:

„See pole laev, see on lummutus!“

Madrused on selle arvamisega kohe peri. Teine kordab oma juba kaatris öeldud sõnu:

„Ei enam vennad, näe meie leitnanti, ei näe nooremat ohvitseri ega pootsmanigi!“

Niisuguste arvamistega unustati veidiks shkuungi. Äkki kõlas hüüd, mis kihutas kõiki jalule ja jooksma poordile. Kõikide pilgud olid pöördud suuna, kus seisis vast praegu alles salapärase laev. Üllatuseks aga — ta oli kadund.

VII. Torm

Shkuuni kadumise põhjus selgus peagi. Tihe tume udu oli matnud shkuuni. Sama saatus ähvardas fregaatigi. Kuigi madrused shkuuni kadumise üle enam ei imesta, on nad siiski salapärase hirmu paelus. Merimehed, kes sõitnud polaarvete kottpimeduses, ei karda udu. Hirmu sünnitas ainult mõte, et see udu pole loomulik. Olgu udu, kuid miks tuli ta just praegu?

Udu järjest läheneb ja katab fregaadigi, nagu varem shkuuni. Siis aga tõuseb äkiline hirmus torm, mida

tuntakse Vaikses okeanis musta tormina. Fregaat on tugev tormikindl laev, kuid kõigil oli mure seltsimeeste saatuse pärast. Laevad võivad udus ja tormis lahku minna ja üksteise kaotada. Ja mis saab siis nendest? Shkuunil on hädasignaali. Tähendab see, et pole sääli toitu või vett? Tööjõudu on sääli nähtavasti küllalt, kuna ta täispurji sõidab. Vahest on sääli mässamas mingi töbi? Väga võimalik, sest saatis ju leitnant kaatri arsti järele.

Must pilv läheneb ja matab laeva oma tumedasse ja lämmatavasse kaisutusse. Nüüd pole arstil enam mingit mõtet sõita ligemisarmastuse tegudele ega kaatril otsida shkuuni. Teda on samas raske leida kui heinarõuku kukkud nõela. Pole enam aega shkuunile ega sellele jäänd ohvitseridele mõteldagi. Fregaadil peab nüüd igamees hoolitsema enese eest ja täitma oma ülesannet. Komandosõnad kõlavad ja neid täidetakse kiirelt ning täpselt nagu harilikult sõjalaeval. Hiigla laev tormipurjedes kõigub mässavate lainete võimul.

Metsikult möllab hiljuti veel vaikne meri. Kohutavad vesimäed tormavad valgelakaliste täkkudena, nende keskel sõjalaev, hiljutine merekuningas, nüüd aga ta ori ja lähemas tulevikus võib olla ta ohver, hüpleb korgina lainetel, kord lennates kõrgele üles, kord kukkudes alla, kord mattudes sügavikku.

Ainult kaks võimalust on pääsuks, ja kapten kaalub nii ühe kui teise paremusi. Kas püsides paigal võita tormi või põgeneda ta eest? Viimasel juhul võib kaotada shkuuni, mida praegu nähagi pole, ja teda üldse mitte enam leida. Shkuuni juhtimisele asus muidugi leitnant ja laskis võtta maha purjed ning püsib paigal. Sellel arutlusel otsustas kapten jääda paigale. —

Õõ saabudes tiheneb udu. Fregaadil seisukord on endine. Udu ja torm valitsevad kogu õõ ja fregaadilt lastakse ajuti suurtükke, kuid sellele müriinale tormis ei vasta keegi. Shkuunil, võib olla, polegi kahurit.

Hommikul on torm vaikne ja taevast selgub. Udu kaob laiali, ning ühes virguva päevaga ärkavad lootused. Ohvitserid ja madrused on kõik fregaadil pardal. Udu pole enam mõhkugi. Taevast on klaasselge, helesinine kui lahtilöödud atlaskangas, meri on samuti vaikne ja tema lainetel pole enam valgeid harjasid.

Kõikide pilgud on merele pöördud. Ohvitserid otsivad pikksilmadega horitsondilt purje, kuid päälle viiru, mil ühineb kaks sinist pinda, pole midagi näha. Meri ja taevast. Ei sõja- ega kaubalaeva, ei mingit märkigi purjest. Ainult fregaat üksinda on keset võimsat okeani.

Kõik on vaiki küsides iseendalt: mis juhtus shkuuniga? Milline saatust tabas seltsimehi? Ja ainult madrus, kes juba kaks korda oli lausund oma ennustuse, avaldas kolmat korda nüüd juba kõigile omase mõtte:

„Seltsimehed, ei näe meie enam oma leitnanti ega nooremat ohvitseri, ega näe meie enam vana pootsmanni!“

VIII. Lippude kogumik

Tegevuskoht — San-Francisko, Kalifornia pealinn. Aeg — 1849. aasta sügis, mõni nädal enne ülalkirjeldatud jälgimise. Sel ajal polnud San-Francisko veel see, mis ta praegu on.

Väike külake, mis oli misjonijaama Doloresi sadamaks ja kauples nahkade ja rasvaga, ning võis uhkeldada aastast ainult kahe-kolme laevaga, nägi

ühel kaunil hommikul ärgates terve laevastiku, mis oli tema juure kogund igast ilmakaarest igasugu lippude all.

Mis võis olla sellise mitmesuguste laevade hulgase kogunemise põhjus? Vastus on lühike ja selge: kuulus Shveitsi väljarändaja Sutter, puhastades oma veski renni ühes Sacramento sadamas, märkas poris hiilgavaid terakesi. Neil oli kulla läige ja nad olid rasked kui kuld, milleks nad päälle keemilise uurimuse osutusidki.

Kulda oli Kalifornias varemgi leitud, kuid sedapuhku sattus leid euroopa kolonistide kätte, kes olid energilised inimesed ja asusid teda korjama ning välja saatma.

Ei kulund kaht aastatki, ja seni tühjad Sacramento kaldad täitusid kullaotsijaist, San-Francisko sadamaga laevadest üle kogu laia ilma. Sadam ja linn kubisesid igasugu rahvusest avantüristidest, ja keelte hulk, mida nad kõnelesid, oli selline, kui võis olla Paabeli torni ehitamisel.

Mehhiklaste saviehitused uppusid telkide ja puumajade vahele, mis kerksid nagu nõjaväel. Asunduses sündis täieline muudatus: vaikse kodukolde asemel oli majades kisa ja lärm, mida saatsid viina hais ja tubakasuits. Tänavatel, mis olid seni tühjad ja vaiksed, kus kõndis ainult munke sandaalides ja paatreid laiades kübarates, liikus garnisoni sõdureid ja ohvitseri hiilgavates mundrites, kodanikke jämedates villastes mantlites, mõisnikke ja karjaseid, — olid nüüd tungil täis inimesi villastes särkides, loomanahksetes kuubedes, nugade ja püstolitega võõvahel, madruseid laevadelt kaltsudes, mis neile jäänd kauasest sõitmisest merel ja kolamisest maal.

Polnud kunagi veel nähtud niisugust kirjut rahvaste kogumist, mis sündis siin 1849. aastal.

Kõik laevade meeskonnadki on kaldal ja vähesed neist kavatsevad laevale tagasi pöörduda. Kõik nad jooksid kulda otsima ja pardad muutusid kõrbeks. Mõnel laeval on ainult kapten ja selle abi, vahest ka puusepp ja kokk.

Laevad on inimestest tühjad, kuid tänavad kiiravad rahvast. Sääli on lärmitsev kari kullast poolhul-lunuid, siin aga laisk tegevusetus ja vaikus, — nagu ialgi enam ei pääseks need laevad merele.

IX. Kaks inglasi

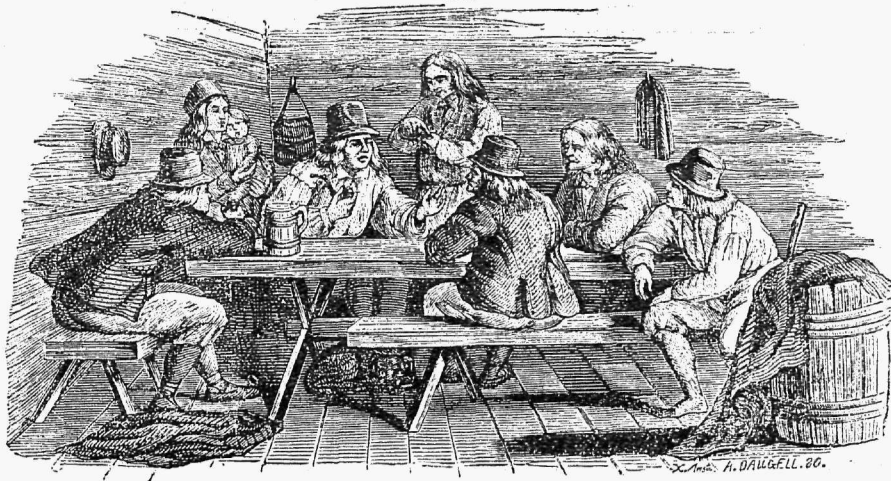
Ometi mitte kõik laevad polnud ilma meeskonnata. Mõnel, eeskätt sõjalaeval, ei luband kõva distsipliin põgenemist. Kuid neilgi tuli võtta tarvitusele erakorsete abinõusid, et sellest hoiduda. Sõjalaevad jäid ankrusse kaugele merel, ja paatidel oli neile lähenemine keelatud.

Madrust, kes oleks katsund ujudes kaldale pääseda, ei kohutand üksinda kauge vahemaa, vaid ka kuul, mis oleks kukla lastuna võind talle saatuseks saada.

Selline oli ka reidil seisev inglise sõjalaev, millel valitses raudne kord. Laevalagi valendas tal puhtana ja oli kaetud peene valge liivaga.

„Ristisõitjat“, nõnda oli fregaadil nimi, juhatas vana merimees kapten Brasbridges, kel korda läks vanade kogemuste põhjal hoida alles oma viimase kui mehe. Kuld ei olekski võind kedagi talt maale meelitada, sest kapten tegi kõike võimalikku, et meeskonnal, nii madrustel kui ohvitseridelgi, oleks hää olla. Neil oli maitsev toit ja mõnus grog. Aegajalt korraldati pidustusi.

(Järgneb)

Kolm õde

J. W. Jannsen

Käesolev jutustus „Kolm õde“ on toodud J. W. Jannseni „Eesti Postimehe“ *Jututoast* (a. 1864), kus see ilmud anonüümselt. Lähema stiilieritluse järele võime selle jutu pidada kahtlusega J. W. Jannseni omaks. Meie kirjandusliikude leidude puhul oleks siis seegi üks nendest. Jutustus on pisut kärbitud ja meie ajale vastavalt redigeeritud. — Pildi üleval toome *Jututoa* esiküljelt, mis kandis alatiitlit: *Soe tuba, magus jutt*. Teatavasti toodi siin rahvale kõiksugu teateid, jutte ja nalja. Eriti oli tähelepanu pööratud lõbusale lugemisvarale. On ju J. W. Jannsen, meie kirjanduse vanaisa, ise suurem humorist. — Järgmistes numbrites jätkame jutustuste toomist meie vanematelt kirjanikkudelt.

Ühel rikkal leseemal oli kolm noort tütart, kõik tänapäevases vanaduses, maakeeli üteldes lapsukesed 30 ja 40 aastate vahel, natuke enam sügise kui kevade nägu, aga ilusa ilmaga alles ilusad kudruskaelad. — Lesk-ema oleks neid ammu kõik kolm pannud mehele, kui mehed poleks olnud sääl ümberkaudu nagu pimedad, et keegi ei näind tulla kosja. Emal polnud ei tütardest ega rahast puudu, ka hakkasid juba hallitama ammu täidetud veimekirstud alt poolt, aga mis teha, väimeestest oli tuline puudus. — Jah, kes nägi tütarde nudi meelt ja kuulis nende puidi keelt, see põrkas tagasi sedamaid ja kosjamõtted kadusid nagu suits tuule käes. „Noh, mis neil siis viga oli?“ Säh, mitte üks neist Pudi-Rõõda tütardest ei saand välja öelda *k* ega *g* vaid selle asemel tuli ikka *t* ja *d*. Tahtis keegi neist öelda: „Kõrtsi Kaarli koer kilkab,“ siis ütles ta vist: „Tõrtsi Taarli toer tiltab.“ Kes neid omavahel pudinal kuulis kõnelevat, pidi vägisi naerma, oleks tema ka tulnud oma ema matuselt.

Sääl tuli võõra kihelkonna mees ja mõtles: „eks ma katsu ka oma õnne.“ Kui lähemalt teiste suust oli kuulnud, et piigad peavad kõnelema nii kena veidrat keelt, mõtles ta jälle iseeneses: „eks raha rahusta südant, kui aga rikka naise saan? Rääkigu kuus räägib, üks raha räägi tema eest?“ Nõnda kosivad mitu raha, ja võtavad naise nii päale kauba. Mees laskis oma tädi läbi küla lesetädile nii ääri-veerimööda teatada, et sel ja sel päeval tuleb üks noormees tema majasse „kadund talle“ otsima. Oh sa kallid aeg! tädid tundvad ära juba haisust, mis tähendab niisugune jutt. Niipea kui ema seda kuulis, tahtis lõhki sööta sõnumetooja, ja tagasi minnes läks saatma teda mõni verst, oli ta jälle astund oma tuppa, siis ütles varsti tütardele: „Mu kallid kanapojakesed! Teie olete nüüd kuulnud oma kõrvaga,

mis õnn on teil ees. Siis olge nüüd kõik kolm sel päeval viisakad tüdrukud ja ärge laske endi üle jälle naerda oma puidi keele pärast. Pidage mokad kinni kui oleks need pandud lukku, ja kedrake ikka vurinal vokkide ees edasi, kui kosilane on siin. Ja kui siis üht teie seast asub küsima lähemalt, kas jah või ei, siis väänaku see päaga, muigutagu mokke ja pakkugu kätt, ja hakaku siis varsti jälle kibedasti ketrama. Kui pärast papp teid pannud paari, kõster salmi laulnud päale, siis on aega küllalt tuttavaks saada teineteise keelemurdega.“

Emal ega tütardele ei tulnud öösel enam uni silma, ehk küll neiukesed muidu iga öösi norskasid nõnda, et punasevatimehed, maakeeli lutikad, värisesid sängisammaste vahel. Nüüd kuulsid nemad kilgi koorilaulu, muidu ei oleks neid äratand suur-tüki paugud, nüüd tundsid kirbujala astumist, muidu oleksid võind üle jooksta neist hobused, ilma et oleksid liigutand endid. No jah, seda teeb peiu ootamine.

No viimati jõudis kätte oodetud päev. Oh sa südame kõdi! Enne lõunat (ahi oli küdend ammu, suits väljas, piigadel silmad pestud ja pääd libedad) astusid sisse kaks meest teineteise järel. Esimene oli kosilane, teine vanem oli peiuisa.

Kolm pruuti ketrasid, et vokiid vurasid käes, aga südamed löid üheksakümmendüheksa ja käed ning jalad värisesid; suud pidasid nad kinni nagu loodud tummad. Seda enam aga kõlises ema keel, sest tal oli kõnelda nelja eest. Iga sõnaga kiitis ta omi armsaid kodulinnukesi, kes usinad nagu mesilased, vagusad nagu tuvikesed ja tasased nagu valged talled.

Kui kõik tatratangud nõnda jahvatatud olid, siis kutsus hää ämmaeit nooremehe vaatama ka varandust. Sel ajal proovis peiuisa toas omi minijaid.

(Lõpp lhk. 59)

Christian Morgenstern

(1871—1914)

Täiesti uskumatu on see, et Morgenstern, kes kuulsaks saand just oma grotesksete luuletustega, siiski olemuselt oli sügav-hingeline loosofeeringuisse elumõtte, eetika, müstika üle ja kelle tee viimaks viis antroposoofide juure. Rudolf Steineri ümber koondund jumalaotsijad, isegi vene kirjanik Andrei Bjelõi (v. tema „Zapiski tshudaka“), lugesid Goethe, Steineri kõrval ka Chr. Morgensterni. Mitte seda Morgensterni, kes oli kirjutand vormiehtsaid luuletusi võileivapaberi kannatustest tuule käes, tänavaist, kus juba kõik on olemas päale majade, lattaiast, mille lattide vahed ära võetakse, põlvest, kes üksinda ilma mööda käib, kuna mees ise on sõjas maha lastud, „perfektist“ ja „imperektist“, kes „futurumi“ auks sekki kokku joovad. Vaid see oli sisimaid häáli kuulav, melanhoolne lüüririk ja mõtiskleja, keda säääl tunti ja austati.

Chr. Morgenstern sündis 1871 Münchenis maali-
jate perekonnas. Kuna vanemad suveti vahetpidamata reisisid, et maastikke skitseerida ja maalida, puutus noor M. juba varakult kokku loodusega, millesse ta kiindus armastusega. Puberteedi aja mõju-
deks on tal — Schopenhauer, Nietzsche, Ibsen (ta tõlkis saksa keelde „Brand'i“ ja „Peer Gynt'i“). Hiljem avaldas Johannese evangeelium tasse murrutavat mõju ja kandis ta steineriaanlaste kilda. Esime-

sed naljad ja luuletused („In Phantas Schloss“ 1895, „Horatius travestitus“ 1897) ei ütle meile palju. Vahel sekka vilksatab mõni humooririkas võrdlus, mis kasvab iseseisvaks ja muutub groteskseks müü-
diks. Kuid ta „Galgenlieder“ (1905) ja „Palmström“ (1910) on juba täiesti stiliehtsaid teosed, mis täis on koomikat ja paroodiat. Siin elustatakse poeetiliseks asju, millel luulega muidu midagi ühist pole, lüüakse uperpalli võrdlustega ja piltidega, nagu seda vahest hiljem võib näha prantsuse fantastikkude poeetide juures. Morgenstern läheb isegi nii kaug-
gele, et sõnad luuletustest kaovad, jäävad järele vaid värsijalad. See on ta „Kala öölaul“, mis koos-
tub reast värsijalamärkidest (— — — — —). See naljaheitmine ja humoor sisaldab eneses vahel isegi vihjeid sügavama mõtte kohta, kuid need kohad kaovad üldises naeru õhkkonnas.

Samal ajal, kui grotesksed luuletused, ilmusid ka ta sügavtõsised ja elevusrikkad luuletuskogud (nii „Melancholie“ 1906, „Einkehr“ 1910), kuid need jäid enam-vähem tähelepanemata. Pärast ta surma andis ta naine välja kogu ta aforisme enese, kunsti, kirjanduse, sotsiaalsete ja eetiliste küsimiste kohta („Stufen“), milles avaldust leidsid ka ta müstilis-antroposoofilised mõtiskelud.

Chr. Morgenstern suri a. 1914.

Kolm Chr. Morgensterni luuletust

Tõlkind J. Semper

Lehtrid

*K*aks lehtrit jalutavad öösi läbi oru.
Ja läbi nende kitsa toru
Kuualgust tilgub
Tasa, rõõmsalt
Jalgraja
Pääle
J. n.
e.

Kell

*P*almström paneb öösiks oma kronomeetri
Selleks, et neid tikseid mitte kuulutada
Ühte oopiumiklaasi või ka eetri.

*Hommikuti kell on jäänud üsna taha.
Kuid et selle vaimu vähe virgutada,
Peseb kellalt paha mustan mokkan maha.*

Palmström

*P*almström kõnnib jõe kaldal peri vett
Suure punast värvi taskurätikuga.
Ninarätikulle puu on kujutet
Just kui inimene avat raamatuga.

*Palmström kõhkleb: Kas nüüd nuusata või ei?
Tema on ju see, kes paindub ilu ette.
Taskurätti märjaks teha ta ei täi.
Astub edasi ja pilk kaob nukralt vette.*

*Ettevaatlikult siis jälle kokku säeb
Räti ilusa, mis jäänud pruukimata.
Kes küll tundelistest sellen paha näeb,
Et ta ära läkski ilma nuuskamata?*

Eesti Münchhausen

„Odamehele“ kirjutanud A. Jürgenstein

Tervitan häämeelega „Odamehe“ uut ilmumist ja tema muu raskema osa kõrval ka uut päätükki meie tuttavate isikute ümber heljuvate anekdootide koondamisest. Kuid pean kohe ühel hooil minu enese pihta käivat tähendust anekdootide asjas õiendama, mis täitsa vildakul alusel on. Sää! jutustatakse, et mina pidavat ise kuulnud anekdoodi üles kirjutama ja selle kirjutise mitmel korral siis läbi lugema, et seda meele pidada ja tarvilisel korral jutustada. See kuuldus ei vasta põrmugi tõele. Mina ei ole ühtki anekdooti oma mälu tarvis üles kirjutanud, veel vähem pähe õppinud. Mis ma oma „Mälestustes“ I ja II jaos anekdootilist vahele olen põiminud, eriti aga Orajõe ja Väandra tüüpides avaldanud, need on isiklistest läbielamistest juhusekombel meelde jäänud ja ilmuvad ka esimeses üleskirjutises trükis. Orajõe omad on suurelt osalt „Odamehest“ võetud, kus nad veidi aega enne seda ilmusid. Ma panen suurt rõhku selle pääle, et tuttavate inimeste kohta käivad anekdoodid tõesündmustele vastaksid, sest siis iseloomustavad nad jutustajat õiges valguses, kuna ümberpöörduvalt, nad tema iseloomu ainult tumestavad ja valevalguses esitavad, mida ma oma isiku suhtes mitte ei salliks. Seepärast olgu see vildak informatsioon siinkohal tagasi tõrjutud.

Ja siis tahaksin „Odamehe“ kogu omalt poolt veidi täiendada ja kõigepäält üht ja teist jutustada, mis minu vana kadunud sõbra, esimese Eesti tumadekooli direktori J. Eglonisse puutub, kellel palju sarnadust oli vana kuulsa Münchhauseniga, kes oma elust juhtumisi teadis jutustada, mis aga suuremalt osalt luuletatud olid ja nii anekdootideks osutusid. Et jutustaja neid tihti tõsise näoga kordas, mõnel neist vast ka teatav tõeline alus ei puudunud, siis näis, et jutustaja neid lõppude lõpuks ise uskus. Siia juurde peab lisama, et need luulega ilustatud sündmused alati häätahtlikud olid teiste inimeste vastu ja ilmiski intriigilist iseloomu ei kannud, ega teiste ütelusi ega tegusid ei moonutanud. Mis luuletatud, sündis alati iseenese arvel.

Vana Egloni jutustused tekkisid enamasti suurelt osalt ootamatu improvisatsioonist seltskonna vestluses. Jutustas keegi koosolijatest mõne loo, mis ta ise läbi elanud, või millest ta lugenud — tihti nägin seda Egloni pere sõbralikus lauas istudes —, siis jäi J. Eglon nagu silmapilkseks meditatsiooniks vait. Siis aga võttis ta viibimata sõna ja jutustas teiselt poolt ettetoodud imelikule sündmusele roobasjoonelise oma elust. Sissejuhatavaks sõnaks — sel ajal

käis jutuajamine tihti saksakeeles — tarvitas ta nagu järel mõeldes ja meeletuletades sõna: „Es ist eine nähr'sche Geschichte. (See on üks narr lugu). Ja siis läks lugu lahti. Oli anekdoot maha räägitud — ikka kõige tõsisema näoga ja ilma nalja nähikeseta, vaatas ta ringi kõige lauasistujatele oma suurte, veidi pungis olevate silmadega otsa, pööritas neid tõsiselt ja rahuldus, kui kõik niisama tõsiseks jäid ja kellegi näolt pilkesarnast muiget ei leidnud. See sundiv vaade oli nähtavalt kõige päält perekonnaliikmetele, abikaasa ja lastele hoiatav, kes vanamehe sellekohaseid kalduvusi tundsid ja äraandjateks oleksid võinud saada, aga ka teistele lauasistujatele pidi ta kahtluste tagasitõrjumiseks abiks olema. See kavatsus läks ka hiilgavalt korda, sest kes oleks vanameest tahtnud norima hakata ja lõbusat tuju rikkuma. Ainult mõnikord õllelauas ülevas meeoleolus ja ülemeelikus tujus talitati teistviisi, mis sagedasti väikeste konfliktidega lõppes, sest vanamees ei annud põrmugi järele, kui tema jutustusi luiskamisteks peeti ja tõendas südilt, et siin kindlate asjadega, härra Tonkmann ütles „vaktidega“, tegemist on.

Sellele sissejuhatusele järgneski väikene „vakt.“

Istusin kord — see oli nii aastat 30 — 40 tagasi — Egloni külalisena tema õhtuses teelauas. Päevahuviks oli tolkorral kõrgete mägede otsa ronimine, Himalaja kõrgetele latvadele, nagu Mont Everestile. Ja vist oli sel korral ka Mont Blanc Alpides veel kätte saamatu. Oli jutt sellest, et kõrgete mägede otsa ronimise juures õhukihtide hõredus suureks takistuseks on, mis isegi niikaugele võib minna, et ronijal veri suust välja purskab. Mina tõin võrdluseks sügavast merepõhjast välja kistud limulised, mis merepinnale jõudes koost lagunevad, sest et nendel harilik veerõhk keha kooshoidmiseks puudub.

Vana Eglon kuulas ja mõtles ning ütles siis:

„See on üks narr lugu, mis minagi olen näinud kui ma Schweitsis reisides (tema reisis Schweitsis säälssete kuulsate tumadekoolidega tutvustamise otstarbel) Nelisalu järve ääres oleva Pilatuse mäele ronisin¹⁾. Lähen ja lähen, nahk läheb palavaks ja higi tõuseb otsa ette. Võtan taskuräti ja pühin — vaatan, rätt on verine! Eine nähr'sche Geschichte! Olin madala õhurõhu all verd higistanud.“

(Järgneb)

1) Pilatus on järsk, aga ainult 2133 meetrit kõrge, kuhu nüüd juba hammasraudtee üles viib, Egloni reisi aegu juba ilusasti tasandatud tee, mida mööda minnes tervel inimesel õhuhõredusega vähe tegemist.

Ta küsis ühte, küsis teist; aga kõik ilmaasjata. Vokid kostsid: vurr, vurr, vurr! aga tüdrukud tummad nagu kalad vees.

Selle pääle astus ema väimehega jälle tuppa ja piigad mõtlesid: „nüüd, nüüd! oh sa kallis aeg!“ Madli vaatas kord üles, lõng libises välja näpu vahelt — juba katki. Tüdruk ehmatas, ütles: „Lõnd tatti!“ Kadri vastu: „Ets seo tinni!“ Selle pääle ütles Anneke: „Tuule nüüd, ets memm teelnud, et meie ei pidand suud lahti tedema, tui tosilane tuleb, nüüd ada räädime tõit tolm!“

Mis sai nüüd? — Paraku kahvatas ämm, äi

hakkas naerma suure häälega, väimees volks! toast välja ja oma teed, peiu isa takka järele, et pää udises otsas, ja ema hakkas tagaajama tuhalabidaga tütreid mööda tuba.

Nõnda olid Pudi-Rõõda pulmad nüüd vist kümnendat korda jälle tühjas. — Jah, mis teha, kui pole õnneks antud, kaotab sant kannika kotist.

Madlit, Kadrit, Anne ketrasid veel mõnda aastat ja „lõnd läts tihti tatti“, lootsid ikka: saab pruudisärgiks! aga vale puhas, sai viimaks surmasärgiks.

Isikuloolisi anekdoote

Eelmise numbriga alates hakkas „Odamees“ tooma isikuloolisi anekdoote ja mälestusi eestkätt meie kultuuritegelaste kohta, nagu neid liigub seltskonnas. Loomulikult ei saa nende puhul vastutada, kas kõik sarnases redaktsioonis oma alguse on saand, kas neil tõepõhi olemas. Arvame et seesuguse materjali kogumisel ja avaldamisel kultuurajalooliselt oma väärtus on. Oleksime tänulikud, kui meie lugejaskonnast meile saadetak samalaadilist materjali eestkätt meie vanemate tegelaste ja sündmuste kohta.

Põhjalikuma akadeemilise töö järel läheb õigus-teaduse üliõpilane oma XIII-l semestril esimesele eksamile prof. Uluotsa ette.

Professor vaatab õpperaamatut, mis tühi nagu Sahaara kõrb ja põhjendatud muigega tähendab:

„Tulite siis nüüd ka oma esimesele eksamile? Muu seas, kas teie ei mäleta, keskkoolis olite vist minust paar klassi ees?“

Üliõpilane vastab: „Tõesti, ei mäleta kõiki väikseid poisse.“

*

Ajaloolase H. Sepa armsam tsitaat ungari rahvaluulest, mida ta väga kiidab, jutustatud korduvalt kohvikutes: „Ära maga Tisza kaldal, — tõuseb vesi ja viib ära su armukese!“

*

Filosoofid püüavad oma mõtteid võimalikult täpselt sõnastada. Hugo Reiman ütleb näit. „Tulirünnus“ I oma artiklis „Kunst ja elu“ säärase pika lause: „Kunstiteos kui eriline elu (kultuuri) väärtus tõstab oma looja yldisest inimmassist välja, annab talle yhiskondliku tähtsuse — seik, mis tingib palju positiivseid, aktiivsusust takistavaid emotsioone.“

Meie ütleme sedasama lihtsamalt: „Kunstnik loob osalt selleks, et kuulsaks saada.“

*

Teatavasti tuntakse Miina Hermannini kasupoega Olev Reintalu „tähtsa tegelasena“, kes seltskonna olulisemais ettevõtetes ja mujal ikka juhtub esimeste kilda. Kuid see iseenesest nii kiiduväärt püüe võib mõnikord tuua ka soovimata vahejuhtumisi — võõras-tele, kes Reintalut kahjaks veel ei juhtu tundma.

Tartu laulupeo ajal pidi Tartu sõitma ka haridusminister Lattik. Keegi ajalehede kaastööline ja fotograaf olid seda sündmust otsustand kasutada võimalikult suure profiidi seisukohalt. Kuid kibe töö ei võimaldand temal igal pool olla. Säälpakkund temale oma abi keegi noormees, kes senini töötand kuskil provintsi fotograafi juures. Ajalehemees kohe nõus ning, aparaat kaasas, sammub noor pildistaja kiirelt jaama poole, et õigeks ajaks kohal olla. Tartu jaamas on vahepeäl hulk rahvast laulupeolasi ootamas, võimalik ka, et teatavaks on saand valitsuse esindajate saabumine. Kõik on ärevil, ka kordnik, kes püüab teed teha tulijatele.

Noormees on just jaama saabund, kui käib kahin läbi rahva ridade: „Tuleb!“ Kordnik kähku asetab ennast vastuvõtu poosi ning meie noormees — pildistama. Rahvas annabki parajasti teed, ning — tähtsalt, väike kohver käes, seisab Tartu jaama trepil keegi sirge saks. Pildistaja aparaat teeb „naks!“ ning härra haridusminister on jäädvustatud.

Kohe koju kihutades ilmutab pildistaja oma plaadi ning teatab rõõmsalt tagajärgedest oma „chefile“: „Hästi õnnestund võte!“ — „Tore, kopeerige siis kohe 500 postkaarti. Ning lisage juurde seletus: „Haridusminister Tartu laulupeole saabumas.“ Suur olnud „cheffi“ imestus ja pahameel, kui ta pildistusi mõne

tunni pärast silmates näind nendel Jaan Lattiku asemel Olev Reintalu seismas tähtsas poosis. Jumal teab kust oli Reintalu parajasti sõitnud ning jälle tulnud — esimeseks!

Nupukas ajalehemees pole tahtnud kahju kanda ning saatnud osa ülesvõtetest Ameerika ajalehetele avaldamiseks. Küllap säälpõiski siis ilmuda Olev Reintalu — Eesti haridusministrina . . .

*

Vabadussõja aeg. Vägede ülemjuhataja kindral Laidoner tahtis mitmel korral ameti maha panna: ei saand leppida mõningais asjus riigi kõrgemate võimudega — Asutava Kogu ja Vabariigi valitsusega. Pääministriks oli tol korral Jaan Tõnisson. Pääministri kabinet. Tõnisson ja Laidoner seisavad püsti ja kõnetoon kummagil kategooriline. Laidoner: „Ma lahkun, see on mu otsus!“ Tõnisson, nähes, et seisukord tõsine ja kindral kangekaelne, sirutab rinna ette, pää püsti ja raksab paremat kätt järsult välja visates: „Härra kindral, Teiega kõneleb siin Vabariigi valitsuse juht, — palun istuge!“ Üks hetk surmavaikust ja kindral istub toolile. Paari sekundiga oli asi lahendatud — kindral jäi edasi ülemjuhataja kohale.

*

Kirjanik Eduard Wilde on korralikkuse eeskujus, mis väljendub igas ta sammus, ka järgnevais. Olles Eesti saadikuks Berliinis sõidab säälpõ kaudu Pariisi Eesti luuletaja — õpetlane. Tema vend Apollos proosa alal kutsub läbisõidul teda küllastava luuletaja enesega kaasa kohviku, kus sobib elav kirjanduslik vestlus kahe aurava kohviklaasi taga. Arve tasub Eesti saadik, nagu mineku mõtte algataja. Luuletaja lahkub Pariisi mineva rongiga ja kui ta paar kuud hiljem jõuab tagasi kodumaale, leiab ta siin ees kirja oma vennalt Apollos, milles palutakse ära saata nii ja nii palju Eesti või naa ja naa palju saksa rahas säälpõ kohvikus sel päeval joodud klaasi kohvi eest.

*

Äsja kodumaale jõudnud kunstnik Jaan Koort jutustab Hanno Kompusele ja Bernhard Lindele, et igaüks, kes sõidab üle ekvaatori, läheb täitsa halliks, ja alles Londonil olla see imelik omadus, et ekvaatoril käinu siin jälle muutub juustelt mustemaks. H. Kompus ja B. Linde, kes mõlemad ka sõitnud üle ekvaatori oma elus, vaatavad küsivalt üksteise otsa ja lausuvad pea ühest suust: „Aga meie küll ei läind halliks ekvaatoril, kuigi oleme säälpõ olnud.“ „Ei just mitte ekvaatoril enesel, aga säälpõ Aafrikas Tsuulumaaal ikka,“ lisas täiendavalt ja õiendavalt Jaan Koort.

Mis on Teie lapselõ ilusam pühadekink?

Sajad tuhanded kaasavaraks!!

Pöörake veel täna E. Koguduste Kindlustuse Seltsi poole Tartu, Suurturg 3, telef. 543.

Esindajad linnades ja maal.

Looge enestele võimalus oma vanaduspäevi muretult veeta!

Pöörake veel täna E. Koguduste Kindlustuse Seltsi poole Tartu, Suurturg 3, telef. 543.

Esindajad maal ja linnades.

Ja Tsuulumaal Aafrikas polnud käind ei Hanno Kompus ega Bernhard Linde ja nad vaikisid alistunult.

Juhan Pitka — see meie esimese kaitseliidu looja, soomusrongide ja laevastiku organiseerija ja tüsedakujulisem vabadussõja partisaan — ei armastand pikka juttu vaid tegusid.

Tallinna „punaste“ terrori aeg sügisel 1917. J. Pitka „staap“ Brokusmäel. Kaitseliitlasi sõelub uksest sisse ja välja. Tiritakse tänavatüdrukuid ja paari purjus meest staapi. „No kas teil muud ametit pole kui uulitsaid koristada!“ põrutab Pitka kaitseliitlastele, — „mehi on tarvis Ma a p ä e v a kaitseks ja teie teete nalja siin uulitsajoodikutega... Püss selga ja — kaasa!“ — käsutab vana partisaan ja sammub oma „rooduga“ staabist välja.

Suvel 1918 sõidab üks Tartu tegelane J. Pitkalt nõu küsima „põrandaaluse omakaitse“ organiseerimise kohta. Okupatsioonivõimud olid ju valvel, et meie mehed kusagil end ei „liigutaks“. Pitka nokitses tööriides ühe lootsiku kallal oma maja kuuris Tallinnas, Meripuiesteel. „Mul pole teile kahjuks aega rohkem ütelda, kui et meie meeste arv kasvab“, sõnab J. Pitka lühidalt, ja lisab juure: „pole tarvis mingit põhikirja ega kodukorda — otsige ainult m e h i ja asi on joones.“

Enamlaste sissetungimine. Ots juba Jõhvi-Kohtla vahel. Püssi jaam. Pilkane pimedus südaõöl. Vähehaaval tossutab jaama ette rong — „soomusrong“: paar-kolm plekiga üle löödud kaubavagunit ja mõni kuulipilduja. Jaamaülema tuppa astub latern käes karvane kogu, päälääst jalatallani „relvas“ — püss mitmekordsete padrundi-lintidega risti üle öla, revolver ja pussnoad vööl, läki-läki pääs, poolkasukal hõlmad laiali. „Mis te tukute siin jaamas! Kas teil õörahu kallim kui meil?!“ — käratab J. Pitka — see karvane partisaan — jaamateenijalle. „Kas semafoor on lahti ja tee vaba, et e d a s i sõita saaks?“, küsib jaamavalvuritelt. „Vaenlane on lähedal, — ei või sõita!“ vastavad viimased. „No mis te siis m a g a t e ?!“ viskab Pitka vastu ja läheb „soomusrongile“, et sõjalliini poole edasi liikuda.

Eduard Wilde on olnud alati galantne kavalier daamide vastu, kuid täppipäälsust ei unusta ta ka selle juures.

Kirjaniku hää tuttav daam külastab Eduard Wilde tema saadikuks olemise ajal Berliinis. Daamil on ees käik ja kirjanik-saadik lubab lahkelt saata daami. Tänaval sõnab Eduard Wilde, et maa on siiski kaunis pikk ja proponeerib sõita autos. Istutakse autosse ja sõidetakse määratud kohta. Maksab muidugi kavalier. Daam jätkab Berliinist oma väljamaa külastamist teisteski riikides ja jõuab kodumaale alles mitu kuud hiljem. Siin rõõmustab ta, leides eest mõned sõbralikud read Eduard Wildelt ja kirjaniku kiri sisaldab ka arve tasutud taksi eest. Muidugi tasus daam oma auvõla.

Londoni Eesti saadik dr. Oskar Kallas ja ta abi-kaasa, kirjanik Aino Kallas korraldasid Tartus käesoleva sajangu esimesel kümnel igal nädalal vastuvõtteid, millele kutsuti vanemaid ja nooremaid avalikke tegelasi, kirjanikke ja kunstnikke. Äsja kodumaale jõudnud kunstnik Aleksander Promet oli tol ajal Tartus küll ainuke, kes liikus alati ainult tsilindris ja dohha-kasukas, mis aga ei ulatand põlvini. Kunstnik elas tol ajal koos oma varakult surnud vennaga, kes oli kitsamas ringkonnas tuttav kui rea käsikirjas olevate lugulaulude autor. Need lugulaulud ise olid kõige ekstravagantsemad, vahettegemata trükimusta kannatavate ja seda mitte sallivate sõnade ja salvide vahel, õieti iga moraali eitavate ja maksavat pahumpidi pööravate olukordade kujutlused ja kirjeldused, mille aine segamini kõige naturalistlikum kõige fantastilikumaga. Mäletan praegu ainult veel ühe lugulaulu päälkirja, millest toon trükimusta kannatava osa üksi, loobudes teise ja vast kaaluvama poole jäljendamisest, ja see päälkiri ja vähemakaaluline osa kõlas: „Praetud mõrsja teiva otsa aetuna kase latvas kuuvalgel õöl, ehk külmanud fallus kuu-sekäbina puu otsas kõlkumas ehk...“ Kaks venda, kunstnik ja tulevane kirjanik, elasid kõige boheemlikumat elu ja polnud need üksi loomise inspiratsiooni aarud, mis lehvisid nende pääs. Dr. Kallas kutsus ka kunstnik Aleksander Prometi oma järgmisele *jourfix*'ile, kuna teejuhiks pidand olema Bernh. Linde. Määratud päeval ilmundki kunstnik parajas tujus oma teejuhi juure, et nüüd mingem vastuvõtule. Asjatud ja tagajärjetud olnud teejuhi katsed jätta minemata. Mindud siis koos marukarsklase dr. Kallase *jourfix*'ile.

Tujuline kunstnik sattund õhtulauas isamaalisesse vaimustusse ja olnud parajasti jutustamas, kuidas ta väljamaalt tagasi jõudnult langend esimese kadaka-põõsa alla ja hakand suudlema isamaa pinda, kuni huuled olnud täis teravaid kadaka-okkaid ja verised. Sääljures kähmand vaimustushooline kunstnik leiba võttes kotletivaagnasse ja hoidnud peos kramplikult kotletti, kuna tema lauanaaber, praegune pedagoogika professor *Dr. honoris causa* Peeter Põld'is ärgand pedagoog juba noil varastel aegadel, haarand kinni kunstniku käerandmest ja raputand meeheitlikult, kuni A. Promet märgand oma eksitust ja heitnud kotleti tagasi sinna, kust võetud ning nagu lepitades patsutand teise käega majaproua põlvele: „Pole viga, küll meie saame häädeks sõpradeks.“

Karskuseaateline majahärra aga tulnud pääle õhtusööki teejuhile õige suu ligi ja vedand õhku ninna, kas pole temalgi kuremariini lõhnadest lahku-minevaid lehke.

Veel täna

tellige omale ja kingituseks paremale sõbrale «Odamees» 1928. aasta pääle. Tellida otse «Odamehe» talitusest (Tartu, ajakiri «Odamees») või lähema postiasutuse kaudu.

TELLIMISHIND:

$\frac{1}{1}$ aastas kojusaatmisega — 5 kr.
 $\frac{1}{2}$ " " " — 2 kr. 75 s.

Üksiku numbri hind 50 snt.

Nalja tilgad nukra meelega vastu

Üht hobusevarast veeti vang, käed raudus ja püssimehed ees ja taga. Kõrtsis, kus vangivedajad lõunat pidasid, küsis Peeter Unimüts vangilt käest, mis kurja ta on teind?

„Mitte suuremat kedagit,“ kostis vang, „tahtsin paari kopikat teenida, kuivatasin mõne labidatäie lund ahju ja müüsin siis soola pähe rahvale, muud midagi.“

„Oh sina päakelm!“ ütles Unimüts, „siis oled ju esimene petiskoer. Nõnda kuivatatud lumega teisi petta, kas see inimese temp on?“

*

Rätsep: „Mul on väga hädasti raha tarvis, sest kaupmees ajab raha pääle, kelle käest ma ka levi võlgu võtsin. Makske ära oma arve!“

Student: „Kas sa näe häbemata inimest! Ise laenab teise käest ja julgeb minu käest võlga pääle ajada. Enne makske kaupmehe võlg, kui õige mees. Muidu ärge tulge enam minu käest raha küsima.“

*

„Leena, tee üks lahti, sääl koputab keegi ukse taga,“ ütles kurt rätsep, kui pikne ta katuse sisse löi ja pool maja maha langes.

*

Koolmeister: „Lapsed, miks palume meie neljandas palves tänapäevast leiba, miks mitte nädala, kuu ehk aasta pääle?“

Tütarlaps: „Mijah, koolmeister, leib läheks ju hallitama!“

*

Mis vahe on kuu ja joodiku vahel? — Kuu on paljalt 12 korda täis, aga joodik igapäev.

*

„Just sel päeval, kui O. W. Masing suri, olen mina sündind,“ — ütles üks hulgas salmitegija. — „Ühe surm ja teise sündimine on mõlemad eesti rahvale suureks kahjuks,“ — kostis külamees, kes seda kuulis.

*

Üks koolmeister — neid on ka — ei mõistnud lapsi hästi laulma õpetada. Koolikatsuja ees lasi ta neid laulda: „Suur on taevaisa heldus!“ — „Jah, see peab olema väga suur,“ — ütles koolikatsuja — „muidu ei võiks ta nii sandisti õpitud laulu mitte vagusi päält kuulata.“

*

„Kas sa tead, Itsah,“ ütles üks peenike linnanoorisand, kellele juut vastu tuli, „kas sa tead ka Itsah, et nüüd väljamaal kõik juudid ja kelmid varna saavad tõmmatud, kust neid aga leitakse.“

„So,“ kostis Itsah, „kas teab, aus härra, siis mina ja teie ei läheb mitte väljamaale.“

*

UUSI RAAMATUID

Toimetusele saadetud kirjandus

Ulenspiegel ja Lamme Goedzak. Nende kangelaslikud, lustilikud ja kuulsusrikkad seiklused Flandrias ja mujal. Ch. de Coster'i järele tõlk. J. Kangilaski. Kirj. „Majak“. 1927. 616 lhk. Hind 475. —

Charles de Costeri romaan „Ulenspiegel ja Lamme Goedzak“ kuulub maailma klassilise kirjanduse kaaluvamate teoste hulka. Autor annab siin laiaulatusliku ja kõneleva pildi Flandria elust, kommetest, ebausust ja loodusest XVI sajandil. Voolav sündmustik, lopsakad romaani tegelaste kujud — kõik see mõjub kaasa haaravalt, ja mitte põhjusest pole suur Charles de Costeri austamine belglaste poolt — just selle romaani tõttu — veel läind suvel, mil möödus sada aastat Costeri sündimisest, on ta sünnipäev kuulutatud Belgia rahvuslikuks pühaks.

Ulenspiegel on rahvuslik kangelane, väsimatu, sõnakas ja teravmeelne. Nagu oma rahva hää vaim jõuab ta ette hoiatavana igale õnnetusele.

Costeri keel selles teoses on lopsakas, sündmused vahelduvad kiirelt. Kujutus plastiline ja tegevus kaasahaarav.

See on huvitavam ja väärtuslikum teos meie viimase aja tõlkekirjanduses.

— t —

Acht Bilder aus Estland 1615 (Kaheksa pilti Eestimaa 1615 a). Dr. P. Johansen. Vassermann kirj. Tallinnas. 1927.

Asja ilmus väike huvitav raamat, milles toodud kaheksa pilti Eestimaa aastast 1615. Vastava teksti neile kirjutand dr. P. Johansen. 1615 a. Madalmaade (Hollandi) saatkond sõidab Tallinna kaudu Venemaale mitmete ülesannetega. Oli Rootsi-Vene sõda. Kaubandus oli selle tõttu halvatud. Vaja oli sobitada rahu sõdivate poolte vahel. Selles saatkonnas oli ka Anton Goeteerius, kes pidas kogu aeg päevaraamatut ja varustas selle isegi joonistus-piltidega. Päevaraamatu tekst on varem juba avaldatud. Kuid nüüd käesoleva väljaandega on ära toodud ka Eestimaa seaduste puutuvad pildid: Tallinn, Kolga, Toolse loss (A'casteel Tolsburck), Rakvere lossivaremetega, Saksa Narva, Ivangorod, Ivangorod seest ja Narva kosk. Goeteerius pildistab võimalikult tõenäoliselt nimetatud kohti, kuni üksikasjadeni. Ja need pildid on tõsiselt huvitavad, kunstiloolise väärtusega. Näiteks Goeteerius pildi järele on meie selge, kuidas välja nägi pikk Oleviste kiriku torn enne selle põlemist 1625 a., kuidas välja nägi Niguliste kiriku torn, või Doomkiriku torn enne 1779 a.

Sama huvitavad on maal mõisnikkude asula — Kolga mõis, samuti Toolse loss. Kolga mõisa hoone 1615. a. Tagaseinas kaks akent. Kummagis aknas neli ruutu. Katuses kolm peenikest neljakandilist korstnat. Mõisa õue ümber längus ristati maa sisse taotud roikad, mis moodustavad aia.

Selle mõisa lossi kõrval seisavad aga suured varemed. Ja dr. P. Johansen seletab, et Kolga XIII sajandist kuulund Gootlandist pärit mungale, kes siin enesele ehitand konvendihoone. Ja et need varemed peaksid olema selle omad. Toolse lossipilt annab ettekujutuse, kuidas välja nägi keskaegne Baltimaade loss. Peab ütleva, seda ei saa võrrelda suurte maade keskaegsete uhkete ja romantiliste lossidega. Saksa Narvast üle valli paistavad enne kõike pikad korstnad: linn on sõdades varemeteks põlend. Palju mõjuvama ja sõjakamana näib Ivangorod oma kõrgete müüride, sõjatornide ja linnavärvate ees võllaga. Narva kosel aga — rida vesiveskeid. Raamatuke on kriitpaberil. Tekst asjalik ja seletav. Soovitav kõigile meie kodumaa ajaloost huvitatutele.

P.

MEIE LUGEJATELE

Käesoleva nri kaanepildi on joonistand Soome kunstnik A. Edelfelt J. L. Runebergi laulude juure.

Pildid lhk. 54 ja 55 — Talvine Tartu — on toodud koguteosest „Tartu“.

Meie ajakirja endiseid tellijaid, kel veel „Odameh“ nrd saada jäi ja kes elukoha muutuse tõttu või mõnel muul põhjusel pole meie eelmist nrt kätte saand, palume seda talitusele lahkesti teatada.

Oleme oma ajakirjale uusi müügikohte juure soetades teda üle kodumaa püüdnud kättesaadavaks teha. Et ajakirja ulatamist siiski kõikidesse maakohadesse võimaldada, palume oma lugejailt näpunäiteid, kuhu võiks veel „Odameest“ müügile saata.

„ELU“

Võru- ja Petserimaa häälekandja.

Ilmub igal kolmapäeval ja laupäeval.

- „ELU“ on rahvuslik ja edumeelne ajaleht.
- „ELU“ ümber on koondunud rohkesti haritlasi, ühis- ja seltskonnategelasi.
- „ELU“ kaudu saavad lugejad kõige põhjalikuma ja asjalikuma käsituse meie kodumaa kõige vähem tuntud nurgast — Setumaast.
- „ELU“ on pildirikkaim ajaleht Eestis.
- „ELU“ tellijad saavad hinnata kaasa eraldi lehel romaani, mida võib kokku kõita.
- „ELU“ tellijad saavad tuntava hinnaalandusega põllumaj. ajakirju: „Põllumees“, „Talu“, „Lustalu“ ja „Karjamajandus“.
- „ELU“ kuulutustel on suur mõju, sest teda loetakse Võru- ja Petserimaal rohkem, kui teisi ajalehti kokku. Kuulutuste hind 5 mk. millim. kuulut. küljel, 10 mk. tekstis ja esiküljel.
- „ELU“ tellimishind aastas on ainult 450 mk., 6 k. 230 mk., 3 k. 130 mk., 1 k. 45 mk.
- „ELU“ tellida võib igast postkontorist ja raamatukauplusest.

Toimetus ja talitus asub Võrus, Katariina t. 4. Postkast 16.

Telefon 58 ja 131.

Ämmaproua

ERITS-BLUM

Peterburi tän. 17, kr. 6, telef. 909

A. KILMI toiduainete-äri

Rakveres, Pikk tän. 7.

soovitab pühiks igasuguseid toiduaineid, eraldi kõrgeväärtuslist suhursiirupit ja mitmesug. maiustusi.

EXCELSIOR

kuiv-piirituse keetja
kõige praktilisem ja
odavam iga ühele

Igalpool ülitarvilik!

RAKVERE

Lina- ja takuketramise vabrik

Rakveres, telef. nr. 130.

Teatame,

et iga päev vahetame soetud linu
ja takku lõngade vastu. Lõngad
on võistlemata häduses. Müüme
linaseid ja takuseid lõngu, kaup-
meestele *s i d u m i s n ö ö r i*
odavate hindadega!

Ostame soetud ja sugemata linu
suurel ja väikesel määral
ajakohaste hindadega.

Huvitavam, värskem, haaravam päevaleht Eestis on

„Rahva Sõna“

Suurte rahvahulkade, linna ja maa demokraatlikkude kihtide häälekandja

Pääle sisukate artiklite põnevad ja värsked uudised, teravad vested, huvitavad päevakajad, tõsised kirjanduse, kunsti ja teatri arvustused, kino, spordi teated, kohtukoja sündmused jne.

Läbilõiked poliitika- ja majanduselust

Igas numbris sütitavat nalja / Põnev romaan / Tellides odavam päevaleht

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasusused ja oma tellimiste vastuvõtjad.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Väike-Pärnu mnt. 31

E. Birkenfeldt'i

kirjutusmaterjaali kauplus

Rakveres, Lai tänav nr. 18.

Minu kaupade odavus seisab minu kaupade kõrges väärtuses. Eriti peaksid seda tähelepanema kooliõpilased, koolid, riigi-, omavalitsus- ja ühistegelisasutused neile tarvisminevate koolitarvete, kontoritarvete kantseleimaterjalide juures. Alaliselt laos tähendatud kaupad suures valikus.

E. Birkenfeldt'i

kirjutusmaterjaali kauplus

Rakveres, Lai tänav nr. 18.

Raamatukogudele,

„Odamehe“ lugejatele ja sõpradele soovitab „Odamehe“ talitus ajakirja „Odamehe“ aastakäike, mida on veel ainult piiratud arvul olemas:

- „Odamees“ 1919, toim. F. Tuglas. H. 50 snt.
- „Odamees“ 1919, toim. A. Alle H. 50 snt.
- „Odamees“ 1922, toim. A. Kivikas. 204 lhk., 243 pilti; H. 1 kr. 25 s.
- „Odamees“ 1923, toim. C. Sarap, 336 lhk. 499 p. H. 5 kr.
- „Odamees“ 1924, toim. C. Sarap, 352 lhk., 586 p. H. 5 kr.
- „Odamees“ 1925, toim. C. Sarap, 152 lhk., 200 p. H. 3 kr.

Ajakirja „Odamehe“ sisu on mitmekesine, väärtuslik ja vananematu. Tellijatele saadab talitus raha ettesaamisel omal kulul kätte.

Adr.: Aj. „Odamehe“ talitus, Tartu, postk. 51.

Uus väärtuslik teos:

Ullenspiegel ja Lamme Goedzak
NENDE KANGELASLIKUD, LUSTILIKUD JA
KUULSUSRIKKAD SEIKLUSED FLANDRIAS
JA MUJAL

616 lhk. H. 4 kr. 75 s.

Pääladu Tallinnas K.-ü. „Rahvaulikooli“ raamatukaupluses. Saada igast korralikust raamatukauplusest.

Soovitavad raamatud

F. WASSERMANN'I & F. KLUGE KIRJASTUSEST

TALLINN, Pikk t. 7. Kõnetr. 28—48.

- ADELHEIM-LAURENTY, Die Genealogie der alten Familien Revals. 1925 . . . Kr. 4.—
- ALNPEKE, Dittlieb von, Die livländische Reimchronik. 1848 . . . Kr. 2.40
- BIENEMANN, Prof. Dr., Der Dorpater Professor. G. G., Parrot und Kaiser Alexander. 1902 . . . Kr. 1.50
- Aus Livlands Luthertagen. Ein Scherflein zur 400 jähr Gedenkfeier der Geburt des Reformators. 1885 . . . Kr. —.60
- BUNGE, Dr. F. G. v., Geschichte des Gerichtswesens und Gerichtsverfahrens in Liv-, Est- und Kurland. 1874 . . . Kr. 7.50
- FREY, Mag. th. Joh., Die theologische Fakultät der Universität Dorpat 1802—1903. m. 35 Porträts. 1905. Kõitmata Kr. 1.20, köidetud . . . Kr. 1.80
- GERNET, Axel v., Die 1802 eröffnete Universität Dorpat. 1902. . . Kr. —.60
- JOHANSEN, Dr. P., Acht Bilder aus Estland. 1615. 1927 . . . Kr. 1.60
- Keila kirikuvoormündrite arveraamat 1472—1553 (Das Rechnungsbuch der Kegelschen Kirchenvormünder (1472—1553). Toimetanud Dr. O. Johansen . Kr. 2.—
- SERAPHIM, Dr. E., Livländische Geschichte. 2. trükk. 1904. 3 köidet . . Kr. 6.—
- Baltische Geschichte im Grundriss 1908 Kr. 1.75

TARTU

FÜSIOTERAPÖITILINE ASUTIS

(Vesiravila)

Tartu pärmivabriku juures, Pikk t. 58/62, telef. 34

Juhatab prof. Dr. med. L. PUUSEPP

Saadaval pärmivedeliku (praaga), söehappe, hapniku ja teised arstlised vannid.

Ravitsemine elektriga, valgusega (kõrguspäike), mitmesuguse massaashiga ja arstlike gümnaastikaga.

Võetakse vastu ambulatoorseks arstimiseks haigeid, kes kannatavad jätkuhäiguste (ishias, nõiralgia, halvatused), südamehäiguste (myocarditis j. t.), soonte-häiguste, ainetevahetuserikete ja naistehäiguste all.

Asutis on avatud äripäevadel kella 8 homm. kuni kella 7 õhtul. Igasugune ravitsemine sünnib arsti järeelvalve all. Asutise assistent võtab vastu igapäev kella 10—12 homm. ja 3—5 p. l.

Ravitsemistasu linnaarsti kinnitatud hinnakirja järele.

„Istandiku“ kirjastusel ilmusid äsja:

Juhani Aho: **Laastud 1.**

Pikema seletava lisaga ja uute sõnade sõnastikuga **Joh. Aaviku** tõlkes.

Hind 350 mk.

Ilusaim raamat kingituseks.

Aho „LAASTUD“ on raamat, mis rahuldab niihästi raffineeritud kui laiemat publikut.

Aho „Laastud“ on novellikogu suuremaks kavatses seeriast „YLDINE NOVELLIKIRJANDUS“, millest esimese numbrina on ilmud

Ernst Wildenbruch'i

Isamaa ja armastus.

Hind 85 mk.

Haruldane jutt: yhendab syndmustikulise põnevuse sygava ja peene hingelise läbielamusega.

Fantastiiliste juttude seeriast

(„Hirmu ja õuduse jutud“) on a. 1927 jõuluks ilmud:

nr. 19.

SCHILLER: „Vaimude nägija“.

Hind 125 mk.

nr. 20.

HENRI MARTIN: „Kummalised asjad“;

CONAN DOYLE: „Tulega mängimine“.

Hind 50 mk.

nr. 21.

IMMANUEL KANT: „Swedenborgi nägemus“;

W. von GOETHE: „Salapärased lauad“;

P. HEBEL: „Salajane mestamine“.

Hind 35 mk.

Varem on ilmud:

nr. 18.

EDGAR POE: Valitud novellid III.

Hind 140 mk.

„HIRMU JA ÕUDUSE JUTTE“ on myygil nr. 10—21. Eelmiste trykid on otsas. „Hirmu ja õuduse jutud“ on varustet sisulise ja keelelise kommentaariga ja pakuvad põneva lugemise kõrval ka palju õpetlikku.

Kaks keeleuenduse tähtsamat raamatut:

Joh. Aavik

Keeleuenduse äärmised võimalused

Hind 350 mk., paremal paberil 450 mk., luksusköites 4500 mk.

Joh. Aavik

Keeleuenduse ja Õigekeelsuse põhimõtted.

Hind 85 mk.

Päälad:

„Postimehe“ rmtkpl. Tartus, Suurturg nr. 16 ja „Päevalehe“ rmtkpl. Tallinnas, Jaani uul. nr. 6.

Koolid, õpetajad, kasvatus- ja haridustegelased, omavalitsused, raamatukogud, avalikud tegelased — teile on möödapääsematult tarvilik koguteos „Tartu“.

Teie eneste, õppiva noorsoo, lugejas- ja kodanikkonna huvides!

KOGUTEOS TARTU

ilmus Tartu linna-uurimise toimkonna korraldusel ja toimetusel
Tartu linna väljaandena

kaustas 27×18 sm., sisaldades 728+XII lhk. eestikeelset osa, 78 lhk. prantsuskeelset resümeed ja plaanide, kaartide ning tabelite erivihu, koosnedes kolmest eriraamatust. Koguteos sisaldab 8 iseseisvat plaani ja kaarti, 49 plani- ja kartogrammi ja ligi 200 pildi ning dia-, tono- ja aritmo-kartogrammi,

Müügil on „Koguteos Tartu“ kõigis kodumaa suuremais raamatukaplusis ja kirjanduse ladudes.

Maaraamatukogudele ja õpetajatele 10⁰/₀-line hinnaalandus.

Kindlapalgalisile isikuile on teenistusasutise, ettevõtte või mõne maksuvõimelise organisatsiooni vastutusel ettenähtud ostusoodustus 4-kuulise järelmaksuga.

Pääladu asub Tartus, Linna statistikabüroo juures, Gildi tän. 8, tel. 10-66.

Saatekulud võtab pääladu tellimisraha ettesaamisel oma kanda.

Hind: kr. 16.50 nahk-kalingurköites, kr. 16.00 kalingurköites ja kr. 14.00 brosheeritult.

Arvustajate arvamusid koguteosest:

A. J(ürgenstein). — (Post.“ nr. 306/307 — 10./11. XI. 27. a.)

„Tartu linnale jääb selle suure teadusliku töö väljaandmisega teene linnauurimise alal midagi korda saatnud olla, millele tervel Balti riikide piirkonnal väärilist ei ole kõrvale seada.“

Riigikohtu Esimees K. Parts. — (Kiri Tartu linnavalitsusele 13. I. 28. a.)

„Teos pakub ääretut huvi mitte üksi meile kohalistele kaasaeglastele, vaid ka kaugemal olijatele, kellel meie maaga poliitiliselt või teadusliselt tegemist on, tulevastele põlvetele kuidas ka ajad ei muutuks.“

J Kents. — („Vaba Maa“ nr. 300. — 22. XII. 27. a.)

„Raamat peaks tingimata teed leidma koolide- ja rahvaraamatukogudesse. Eriti tuleb selle raamatu tähtsust koolide suhtes alla kriipsutada.“

Rektor prof. H. Koppel. — („Post.“ 4. XII. 27. a. nr. 330).

„Võib ütelda, et ilma selle raamatuta läbi ei saa keegi, kellel tegelikult linna elust ja asjaajamisest osa tuleb võtta, olgu ta majaperemees, ärimees ehk koolimees, arst, advokaat või muu avalikust elust huvitatud tegelane.“

Õpet. geograaf E. Markus. — („Kaja“ nr. 288 — 9. XII. 27. a.)

„Eriti vajalik on ta koolidele. Koduloo õpetajad leiavad temast materjali igasugustele teemidele, ajaloo esindajad loevad mõnuga arenemislugu, maadeteaduslased saavad andmeid geograafiliste küsimuste kohta.“

Prof. A. M. Tallgren, Helsingi ülikoolis. — (Kiri Tartu linnavalitsusele 3. I. 28. a.)

„Teos on Tartu linnale väga suureks auks; ma kahtlen, kas ülepää on palju seesuguseid mitmekülgeid täitsa objektiivseid ülevaateid teistest linnadest. Meil Soomes küll ei ole.“

Koguteose geograafilise osa kohta kirjutatakse:

Prof. Sten de Geer, — Stokholmi ülikooli geograafia professor.

„See on suur ja täpne teos, mida me lähemal ajal kasutada tahame õppetöös siinses geograafia instituudis.“

Prof. Jean Brunhes, — Gollège de France'i geogr. professor Pariisis.

„See on ilusamaid, täpsemaid ja tusedaimaid töid linnageograafia alal, mis on senini ilmund.“